

شبکه مفهومی زینت در سنت روایی شیعه

سیدابوالقاسم حسینی (ژرفا)^۱

چکیده

در قرآن و سنت، سه کلیدواژه اصلی ناظر به مفهوم زیبایی، «حُسن» و «جمال» و «زینت» هستند. تحلیل شبکه مفهومی هر یک از این سه کلیدواژه، راهگشای دریافت مفهوم و مصادیق زیبایی در فرهنگ اسلامی است. از این میان، زینت نزدیک‌ترین ارتباط را با قلمرو مطالعات زیبایی‌شناسی (Aesthetics) دارد. برای تحلیل شبکه مفهومی زینت، باید به قرآن کریم و دیگر منابع فرهنگ اسلامی بویژه روایات معصومان - علیهم السلام - مراجعه نمود. در این مقاله، با روش کتابخانه‌ای و به شیوه تحلیلی، شبکه مفهومی زینت، در دایره روایات معصومان در مهم‌ترین منابع شیعی، تصویر شده است. مبنای گردآوری این روایات، پرهیز از نقد سندی و تکیه بر گزینش محتوایی بوده است. روش گزینش محتوایی روایات بدین سان است که در ذیل هر عنوان برگرفته شده از نص یا ظهور روایات، تنها یک حدیث ذکر شده است. نیز سند روایات حذف شده و فقط در ترجمه، به قائل سخن اشاره گشته است. بدین قرار، نمی‌توان این مقاله را به منزله یک کورپس (corpus) یا اندام‌گونه همه روایات زینت تلقی نمود. اما در عین حال، می‌توان ادعا کرد که همه مفاهیم اصلی مندرج در گستره

۱. عضو هیأت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب؛ azharfa@gmail.com

مفهومی زینت در روایات شیعی، در این مقاله گزارش شده؛ گرچه خود روایات یک به یک ذکر نگشته‌اند.

▲ کلیدواژه‌ها

شبکه مفهومی، زینت مادی، زینت معنوی، معیارهای ارزشی زینت، آداب و احکام زینت، تفسیر آیات زینت در قرآن کریم

مقدمه

برای راه گشودن به مفهوم زیبایی در فرهنگ اسلامی، یکی از پیش شرطها، بررسی کلیدواژه‌های این مفهوم در قرآن و سنت روایی است. سه کلیدواژه اصلی ناظر به زیبایی در قرآن و سنت عبارتند از: حسن، جمال، زینت. از این میان، نزدیک‌ترین واژه برای بازنمایی زیبایی هنری، زینت است.

زینت عبارت است از: هر چیز که انسان با آن، خود را بیاراید، از لباس و زیور و مانند آنها. (الکلیات، ماده زینة؛ لسان العرب، همان ماده؛ تاج العروس، همان ماده؛ تفسیر قرطبی، ۷۳/۱۰) «تَزِين» عبارت است از: تجمیل و تحسین و آراستن و زیبا ساختن. (المعجم الوسیط، ماده زین) بدین سان، زینت هر چیزی است که انسان آن را برای خود یا شیئی به کار می‌گیرد تا مایه زیبایی‌اش گردد یا بر زیبایی‌اش بیفزاید و در نظر دیگران خواستنی‌اش کند. تزئین، در حقیقت، کاری است برای افزایش میل دیگران به چیزی یا کسی از طریق زیباسازی آن. این تأثیر زینت در افزایش جاذبه و میل و رغبت دیگران و نیز تقویت محبت و دوستی، از اهداف و مقاصد شرع نیز به شمار می‌رود و خداوند، آن را نعمتی برای آدمیان قرار داده است: «لترکبوها وزینة» (نحل: ۸). (المغنی، ۴۸۰/۷-۴۸۱؛ الموافقات، ۳/۱۷۱-۱۷۲) در میان کاربردهای زینت در قرآن کریم، حتی یک بار کلمه زینت به خداوند اضافه شده و ترکیب «زینة الله» از آن ساخته شده است. (اعراف: ۳۲) این تعبیر نشان می‌دهد که زینت منشأ الهی دارد، هرچند که گاه به دست شیطان، وسیله تسویل گردد.

نقطه مقابل زین، شین است که بر همین قیاس، عبارت است از ایجاد زمینه نفرت و دوری از چیزی یا شخصی. بر این اساس، برای نمونه، در روایتی از امام رضا علیه السلام آمده است: وَ كُونُوا زِينًا وَلَا تَكُونُوا شَيْنًا حَبِيبًا إِلَى النَّاسِ وَلَا تَبْغِضُونَا. (فقه الرضا/ ۳۵۶) یعنی «زین» مایه حب و جذب است و «شین» موجب بغض و دفع.

با این تبیین، به نظر می‌رسد در برخی موارد که تعبیر تزئین در فرهنگ اسلامی به کار رفته و در عین حال، جذب و جلب مقصود نیست، بدین معناست که در نظر آن فرد، کاری یا چیزی زینت به حساب می‌آید، گرچه در حقیقت، مایه جذب و جلب نیست. برای نمونه، در سخنی از امام صادق در باره آفات عالمان آمده است: وَ التَّكَلُّفُ فِي تَزْيِينِ الْكَلَامِ بِزَوَائِدِ الْأَلْفَاظِ. (بحار الانوار، ۵۲/۲) مقصود این است که آن عالمان، گمان می‌کنند با کلمات زاید، سخن خود را زینت می‌دهند، در حالی که چنین نیست.

در موارد بسیار اندک، به نمونه‌هایی می‌توان برخورد که مقصود از زینت، مطلق آراستن است، خواه با آنچه مایه زیبایی است و خواه با آنچه مایه زشتی است. برای نمونه، در این روایت، تعبیر تزئین برای «زشتی و ناسزاگویی» به کار رفته است: إِنَّ يَهُودِيًّا كَانَ لَهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ص دَنَانِيرٌ فَتَقَاضَاهُ... وَقَالَ الْيَهُودِيُّ... فَإِنِّي قَرَأْتُ نَعْتَكَ فِي التَّوْرَةِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَاهُ بِمَكَّةَ وَمُهَاجِرُهُ بِطَيْبَةَ وَ لَيْسَ بِفَقْظٍ وَلَا غَلِيظٍ وَلَا سَخَابٍ وَلَا مُتَزَيِّنٍ بِالْفَحِشِ وَلَا قَوْلِ الْحَنَاءِ. (بحار الانوار، ۲۱۶/۱۶)

تلاش برای دستیابی به شبکه مفهومی

مقصود از «شبکه مفهومی» (concept network) رشته ارتباط ارگانیک و اندام‌وار میان تعبیر و گزارش‌های ناظر به یک مفهوم معین است، به گونه‌ای که از رهگذر این ارتباط، بتوان به یک سیستم برای تحلیل مفهومی دست یافت. برای دستیابی به شبکه مفهومی زینت در اسلام، نخست باید در قرآن کریم به عنوان «سرچشمه اندیشه اسلامی» به جستجو پرداخت. آن‌گاه باید به سنت اسلامی مراجعه نمود که کانون آن، روایات پیامبر و اهل بیت علیهم السلام است. در این مقاله، به سنت روایی اهل بیت برای تحلیل شبکه مفهومی زینت، پرداخته شده است. روشن است که استخراج یک شبکه مفهومی کامل باید بر اساس گستره قرآنی و روایی به طور کامل صورت پذیرد و آنچه در این مقاله آمده، تنها یک گام برای نیل به چنین مقصودی

است. شیوه ما در تبیین این شبکه آن است که با دسته‌بندی مفهومی روایات و تنها براساس نص یا ظاهر آن‌ها، به ارتباط اندام‌واره و سیستمی آن‌ها دست یابیم. کتمان نمی‌توان کرد که به هر حال در این گونه دسته‌بندی‌ها تا حدی پای ذوق به میان می‌آید؛ اما تلاش فراوان صورت پذیرفته تا ذوق و برداشت شخصی، مدخلیت اصلی در این دسته‌بندی نداشته باشد.

۱. انواع زینت

۱.۱. زینت معنوی

۱.۱.۱. خداوند و اولیای الهی

۱. خداوند

اللَّهُمَّ أَنْتَ ... زَيْنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ. (من لایحضر، ۱ / ۴۹۰)

امام باقر علیه السلام یا امام صادق علیه السلام: بارخدا یا! تویی ... زینت آسمان‌ها و زمین.

۲. رأفت خداوند

أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي خَلَقْتَ بِهِ مَلَائِكَةَ الرَّأْفَةِ وَالرَّحْمَةِ وَزَيْنَتَهُمْ بِرَأْفَتِكَ. (بحار الانوار، ۲۵۸ / ۹۰)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: از تو درخواست می‌کنم به حق اسمت که با آن، فرشتگان رأفت و رحمت

را آفریدی و آنان را با رأفت خویش زینت بخشیدی.

۳. قرآن

يَا حَامِلَ الْقُرْآنِ، تَزِينِ بِهِ لِلَّهِ، يَزِينُكَ اللَّهُ بِهِ. (کافی، ۴ / ۶۰۷)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: ای دارنده دانش قرآن! با قرآن، خودت را برای خدا زینت بده تا خدا تورا

با آن زینت بخشد.

۴. پیامبر و سه امام نخست

فَأَوْحَى إِلَيْهَا... إِنِّي أَرِيْنُكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَرْبَعَةِ أَرْكَانٍ: بِمُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ، وَعَلِيٍّ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ وَالْحَسَنِ

وَالْحُسَيْنِ سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ. (الروضة فى فضائل أمير المؤمنين / ۱۲۳)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: خداوند به بهشت وحی فرمود: ... روز قیامت، تورا با چهار رکن زینت

می‌بخشم: محمد سرور پیامبران، علی سرور اوصیا، حسن و حسین دو سرور جوانان

بهشت.

۵. امیرالمؤمنین

هَذَا خَيْرُ الْأَوَّلِينَ [وَأَخَيْرُ الْآخِرِينَ] مِنْ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَأَهْلِ الْأَرْضِينَ هَذَا سَيِّدُ الصِّدِّيقِينَ وَزَيْنُ الْوَصِيِّينَ. (مائة منقبة / ۸۶)

پیامبر ﷺ به علی بن ابی طالب نگریست و فرمود: این بهترین افراد اول [و آخر] از آسمانیان و زمینیان است. این سرور راستگویان و زینت اوصیا است.

۶. حَسَنِينَ

إذا استقر أهل الجنة في الجنة. قالت الجنة: يا رب أليس قد وعدتني أن تزيني بركنين من أركانك؟ فيقول الله عز وجل: بلى قد زينتك بالحسن والحسين. (شرح الاخبار، ۳ / ۱۱۲)

رسول خدا ﷺ: هنگامی که بهشتیان در بهشت جای گیرند، بهشت گوید: خداوندگارا! مگر وعده نفرموده بودی که با دورکن از ارکان، مرا زینت دهی؟ خداوند فرماید: آری؛ و همانا تورا با حسن و حسین زینت دادم.

۷. امام رضا

عَلِيُّ بْنُ مُوسَى مُزِينُ الْمُؤْمِنِينَ. (مائة منقبة / ۲۳)

رسول خدا ﷺ: [در کنار حوض کوثر] علی بن موسی، زینت بخش مؤمنان است.

۸. امام عصر

اللَّهُمَّ... زَيْنٌ بِطُولِ بَقَائِهِ الْأَرْضِ. (من لايحضر، ۲ / ۵۷۴)

امام رضا ؑ: بارخدايا!... با گسترش دوران زندگی اش [=امام عصر] زمین را زینت ده!

۱-۲. ویژگی های عقیدتی

۱. اسلام

سَرَّحَ الْإِسْلَامَ، وَسَهَّلَ سَرَائِعَهُ لِمَنْ وَرَدَهُ... وَزِينَةً لِمَنْ تَجَلَّلَهُ. (کافی، ۳ / ۱۲۷)

امیرالمؤمنین ؑ: خداوند اسلام را تشریح فرمود و ورودگاه هایش را برای هر که به آن درآید، آسان ساخت... و آن را برای هر که بپوشدش، زینت قرار داد.

۲. ایمان

وَإِذَا لَبَسْتَ ثَوْبَكَ الْجَدِيدَ فَقُلْ... وَلَا تَخْلَعْ عَنِّي زِينَةَ الْإِيمَانِ. (فقه الرضا / ۳۹۵)

امام رضا علیه السلام: هرگاه جامه تازه‌ات را می‌پوشی، بگو: ... [خدایا] زینت ایمان را از برم بیرون
نیاور!

۳. عقل

لَا جَمَالَ أَزِينُ مِنَ الْعَقْلِ. (کافی، ۵۸ / ۱۵)

امام باقر علیه السلام: جمالی، زینت یافته‌تر از عقل نیست.

۴. دانش

الْعِلْمُ... زِينٌ عِنْدَ الْأَخْلَاءِ. (عیون الحکم / ۲۷)

امام باقر علیه السلام: دانش... زینتی نزد دوستان است.

۱-۱-۳. ویژگی‌های عبادی

۱. مناجات در تنهایی

وَزَيْنٌ لِي التَّفَرُّدُ بِمُنَاجَاتِكَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ. (صحیفه / ۲۲۶)

امام سجاد علیه السلام: [بارخدایا!] در خلوت با خودت مناجات کردن در شب و روز را برایم

زینت بخش!

۲. تقوا

اللَّهُمَّ زَيْنِي بِالتَّقْوَى وَجَمِّلْنِي بِالتَّعَمُّرِ. (بحار الانوار، ۱۵۳ / ۹۷)

امام سجاد علیه السلام: بارخدایا! مرا با تقوا زینت بخش و با نعمت‌ها جمال عطا فرما.

نکته: تقوا مایه زینت شمرده شده و نعمت، مایه جمال. تقوا عنصری است معنوی و نعمت‌ها معمولا مادی هستند. البته نمی‌توان از این جا قاعده کلی به دست آورد که زینت معنوی است و جمال، مادی. اما می‌توان گفت که این قاعده مورد ادعای برخی که جمال همواره در زیبایی معنوی به کار می‌رود، مخدوش است.

۳. دعا

الدُّعَاءُ... زَيْنٌ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. (جعفریات / ۲۲۲)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: دعا... زینت هر موجود میان آسمان و زمین است.

۴. بالا بردن دو دست در نماز

رَفَعَكَ يَدَيْكَ فِي الصَّلَاةِ زِينَتًا. (تهذیب، ۲/ ۷۸)

امام صادق علیه السلام: بالا بردن دو دست در نماز، زینت نماز است.

۵. نافله شب

إِنَّ الثَّمَانِيَةَ رَكَعَاتٍ يَصَلِّيَهَا الْعَبْدُ آخِرَ اللَّيْلِ زِينَةُ الْآخِرَةِ. (تهذیب، ۲/ ۱۲۰)

امام صادق علیه السلام: همانا هشت رکعت نمازی که بنده خدا در آخر شب می خواند، زینت

آخرت است.

۱-۱-۴. ویژگی های اخلاقی

۱. پرهیزگاری

الْوَرَعُ... يَزِينُ الْمَرْؤَةَ. (عیون الحکم / ۵۵)

امیرالمؤمنین علیه السلام: پرهیزگاری... مردانگی را زینت می دهد.

۲. پارسایی

يا على إن الله عزو جل قد زينك بزينة لم يزين أحدا من العباد. بزينة أحب إليه منها وهي زينة الأبرار

عند الله. الزهد في الدنيا. (شرح الاخبار، ۱/ ۱۵۱)

پیامبر خدا علیه السلام: ای علی! همانا خداوند تو را با آرایه ای زینت فرموده که هیچ یک از

بندگان را با آرایه ای دوست داشتنی تر از آن زینت نداده است. و آن، همان زینت نیکان نزد

خدا است، یعنی پارسایی در دنیا.

۳. بردباری

الْحِلْمُ زِينَةُ الْعَلِمِ. (عیون الحکم / ۵۱)

امیرالمؤمنین علیه السلام: بردباری، زینت دانش است.

۴. وفا

الْإِسْلَامُ عُرْيَانٌ، فَلِبَاسُهُ الْحَيَاءُ، وَزِينَتُهُ الْوَفَاءُ. (کافی، ۳/ ۱۱۸)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: اسلام عریان است و لباسش حیاست و زینتش وفا.

۵. کار نیک

مَنْ زِينَةَ الدُّنْيَا حَسَنَةً. (کافی، ۳ / ۵۴۷)

امام باقر علیه السلام: از جمله زینت‌های دنیا، کار نیک است.

۶. فقر

الْفَقْرُ زَيْنٌ لِلْمُؤْمِنِ مِنَ الْعِذَارِ عَلَى خَدِّ الْفَرَسِ. (کافی، ۳ / ۶۶۱)

امیرالمؤمنین علیه السلام: فقر برای مؤمن زینت بخش‌تر از رشته لگام بر بناگوش اسب است.

۶. کینه‌ورزی بدان به نیکان، مایه زینت نیکان

بُغْضُ الْفُجَّارِ لِلْأَبْرَارِ زَيْنٌ لِلْأَبْرَارِ. (کافی، ۴ / ۶۹۱)

امام حسن عسکری علیه السلام: کینه‌ورزی بدکاران به نیکان، مایه زینت نیکان است.

۷. رفق و مدارا

إِنَّ الرِّفْقَ لَمْ يَوْضِعْ عَلَى شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ، وَلَمْ يَرْفَعْ عَنْهُ قَطُّ إِلَّا شَانَهُ. (کافی، ۴ / ۷۰۹)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: رفق و مدارا بر هر چیز که قرار گیرد، آن را زینت می‌دهد و از هر چیز که جدا شود، آن را زشت می‌سازد.

۸. وقار

الإسلام عريان ولباسه الحياء، وزينته الوقار. (شرح الاخبار، ۳ / ۸)

امام صادق علیه السلام: اسلام، عریان است و لباس آن، حیا است و زینتش وقار.

نکته: در حدیث دیگر آمده است: زینتش وفاست. از آن جا که این دو کلمه به هم

نزدیکند، شاید اصل روایت، یکی بوده و یک کلمه تصحیف شده باشد.

۹. سیره نیکو همراه ایمان

أَحْسَنُ التَّيْبَةِ زِينَةُ الرَّجُلِ هَدَى حَسَنٌ مَعَ إِيمَانٍ. (کافی، ۱۵ / ۲۵۱)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: بهترین زینت انسان، سیره نیکو همراه ایمان است.

۱۰. دینداری و دوست داشتن بینوایان

يَا عِيسَى تَزِينُ بِالذِّينِ وَحُبِّ الْمَسَاكِينِ. (کافی، ۱۵ / ۳۱۸)

از امامان معصوم علیهم السلام روایت شده است که در زمره اندرزهای خداوند به عیسی این بود:

ای عیسی! خودت را با دینداری و دوست داشتن بینوایان، زینت بده.

۱۱. عفو

الْعَفْوُ زَيْنُ الْقُدْرَةِ. (عیون الحکم / ۴۲)

امیرالمؤمنین علیه السلام: عفو، زینت قدرت است.

۱۲. سکوت

الصَّمْتُ... زَيْنُ الْحَلِيمِ. (من لایحضر، ۴ / ۳۹۶)

امام صادق علیه السلام: سکوت... زینت بردبار است.

۱۳. راستگویی

الصِّدْقُ رَأْسُ الْإِيمَانِ وَزَيْنُ الْإِنْسَانِ. (عیون الحکم / ۶۰)

امیرالمؤمنین علیه السلام: راستگویی، اصل ایمان و زینت انسان است.

۱۴. احسان

زِيْنَةُ الْعِلْمِ الْإِحْسَانُ. (من لایحضر، ۴ / ۴۰۲)

امام صادق علیه السلام: زینت دانش، احسان است.

۱۵. آرامش همراه ایمان

أَحْسَنُ زِيْنَةِ الرَّجُلِ السَّكِينَةُ مَعَ الْإِيمَانِ. (من لایحضر، ۴ / ۴۰۳)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: بهترین زینت انسان، آرامش همراه ایمان است.

۱۶. سخاوت

السَّخَاءُ زَيْنُ الْإِنْسَانِ. (عیون الحکم / ۲۷)

امیرالمؤمنین علیه السلام: سخاوت، زینت انسان است.

۱۷. انصاف

تَاجُ الرَّجُلِ عَفَافُهُ وَزِينَتُهُ أَنْصَافُهُ. (عیون الحکم / ۲۰۱)

امیرالمؤمنین علیه السلام: پاکدامنی، تاج مرد است و انصاف، زینت او.

۱۸. شکرگزاری

الشُّكْرُ زِيْنَةُ الْغِنَى. (عیون الحکم / ۶۹)

امیرالمؤمنین علیه السلام: شکر، زینت توانگری است.

۱۹. صله رحم

زَيْنُ التَّعَمْرِ صَلَّةُ الرَّجْمِ. (عیون الحکم / ۲۷۶)

امیرالمؤمنین علیه السلام: زینت نعمت‌ها، صله رحم است.

۲۰. صبر و رضا

زَيْنُ الدِّينِ الصَّبْرُ وَالرِّضَا. (عیون الحکم / ۲۷۶)

امیرالمؤمنین علیه السلام: زینت دین، صبر و رضا است.

۲۱. درستکاری

صَوَابُ الْفِعْلِ يَزِينُ الرَّجُلَ. (عیون الحکم / ۳۰۱)

امیرالمؤمنین علیه السلام: درستکاری، انسان را زینت می‌بخشد.

۲۲. فتوت

مَا تَزِينُ الْإِنْسَانَ بِزِينَةِ أَجْمَلٍ مِنَ الْفُتُوَّةِ. (عیون الحکم / ۴۷۹)

امیرالمؤمنین علیه السلام: انسان با هیچ زینتی جمیل‌تر از فتوت، آراسته نشده است.

۲۳. آداب

لَا زِينَةَ كَالْآدَابِ. (عیون الحکم / ۵۳۱)

امیرالمؤمنین علیه السلام: زینتی مانند آداب نیست.

۲۴. دوست داشتن بینوایان

يا على إن الله زينك بزينة لم يزين العباد بزينة هي أحب إليه منها. إلى أن قال: وهب لك حب

المساكين، ترضى بهم أتباعا ويرضون بك إماما. (اثبات الهداة، ۳/ ۲۷۲)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: ای علی! همانا خداوند تو را به زینتی آراسته که بندگان را با زینتی

دوست‌داشتنی‌تر از آن، نیاراسته است. به تو این زینت را عطا فرموده که بینوایان را دوست

می‌داری و خوشنودی از این که ایشان پیروان تو هستند و آنان نیز خوشنودند که تو امام ایشان هستی.

۲۵. ادب شاعران

اعْلَمُوا أَنَّ مَلَكَ أَمْرِكُمُ الدِّينَ وَعِصْمَتِكُمُ التَّقْوَى وَزِينَتِكُمُ الْأَدَبُ. (بحار الانوار، ۳۴/ ۳۴۶)

امیرالمؤمنین علیه السلام: خطاب به شاعران فرمود: بدانید که ملاک کار شما، دین است و آن

چه در امانتان می‌دارد، تقوا است و زینت شما ادب است.

نکته: با توجه به پیشینه تعبیر ادب در فرهنگ عربی، به نظر می‌رسد در این جا مقصود امام، ادبیت و ادیبانه سخن گفتن نباشد؛ بلکه همان معنای اخلاقی ادب، منظور است.

۲۶. خوش خلقی و سخاوت

يَا مُعَلَّىٰ عَلَيْكَ بِالسَّخَاءِ وَحُسْنِ الْخُلُقِ فَإِنَّهُمَا يَزَيِّنَانِ الرَّجُلَ كَمَا تُزِينُ الْوَاسِطَةُ الْقِلَادَةَ. (بحار الانوار،

۳۹۱/۶۸)

امام صادق علیه السلام به معلى بن خنيس فرمود: ای معلى! برتوباد سخاوت و خوش خلقی؛ که این دو انسان را چنان زینت می‌دهند که گوهر درشت میان گردن بند، آن را زینت می‌بخشد.

۲۷. تواضع

زِينَةُ الشَّرِيفِ التَّوَّاضُعُ. (بحار الانوار، ۱۲۰/۷۲)

امیرالمؤمنین علیه السلام: زینت انسان شریف، تواضع است.

۲۸. خدمت به خدا

اللَّهُمَّ... اجْعَلْنَا مِمَّنْ سَهَّلْتَ لَهُ طَرِيقَ الطَّاعَةِ بِالتَّوْفِيقِ فِي مَنَازِلِ الْأَبْرَارِ فَحَيُّوا وَقُرُّبُوا وَأَكْرَمُوا وَزِينُوا

بِحَدْمَتِكَ. (بحار الانوار، ۱۲۸/۹۱)

امام سجاد علیه السلام: بارخدايا!... ما را از کسانی قرار ده که راه اطاعت را به واسطه توفیق یافتن در جایگاه نیکان برایشان هموار نمودی و آن‌گاه ایشان تحیت یافتند و نزدیک خوانده شدند و گرامی داشته شدند و با خدمت کردن به توزینت یافتند.

۲۹. ابتلا

الْبَلَاءُ زِينَةُ الْمُؤْمِنِ. (مستدرک، ۴۳۹/۲)

امام صادق علیه السلام: بلا، برای مؤمن، زینت است.

۱-۱-۵. نعمت‌های خاص

۱. فرزندان

اللَّهُمَّ وَ مَنْ عَلَىٰ بَيْتَاءِ وُلْدِي... وَ زَيْنٌ بِهِمْ مَحْضَرِي. (صحیفه / ۱۲۰)

امام سجاد علیه السلام: بارخدايا! بر من منت گذار با باقی نهادن فرزندانم و... با آنان حضورم را

زینت بخش.

۲. یاران باصفا

عَلَيْكَ يَا حَوَانَ الصَّفَا فَايْتَهُمْ زِينَةٌ فِي الرَّخَاءِ وَعَوْنٌ فِي الْبَلَاءِ. (عیون الحکم / ۳۳۴)

امیرالمؤمنین علیه السلام: بر توباد معاشرت با یاران باصفا؛ که در آسایش، زینت هستند و در بلا، یاور.

۳. صدای خوش

إِنَّ حُسْنَ الصَّوْتِ زِينَةٌ لِلْقُرْآنِ. (بحار الانوار، ۱۹۰/۸۹)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: صدای زیبا، زینت قرآن است.

۴. فصاحت

الْفَصَاحَةُ زِينَةُ الْكَلَامِ. (اعلام الدین / ۳۲۱)

امیرالمؤمنین علیه السلام: فصاحت، زینت سخن است.

۲/۱. زینت مادی

۱-۲-۱. زینت های مربوط به انسان

۱. مال

سَلَامَةُ الدِّينِ وَصِحَّةُ الْبَدَنِ خَيْرٌ مِنَ الْمَالِ؛ وَالْمَالُ زِينَةٌ. (کافی، ۵۴۶/۳)

امام باقر علیه السلام: سلامت دین و تندرستی، بهتر از مال است، در حالی که مال، زینت است.

۲. موی پیراسته از گناه

إِذَا أَخَذْتَ مِنْ شَعْرٍ أَسْك... قَلِ اللَّهُمَّ! أَبْدِلْنِي مَكَانَهُ شَعْرًا لَا يَعْصِيكَ تَجْعَلُهُ زِينَةً لِي وَوَقَارًا فِي الدُّنْيَا.

(الأصول الستة عشر / ۲۰۷)

امام کاظم علیه السلام: هرگاه از موی سرت برمی گیری، بگو: ... بارخدا یا! به جای آن، به من مویی

عطا فرما که تورا نافرمانی نکند، بدان سان که آن را زینت من و مایه وقارم در دنیا قرار دهی.

۳. حنا

يَا عَلِيُّ دِرْهَمٌ فِي الْحِضَابِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ دِرْهَمٍ يَنْفَقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَفِيهِ أَرْبَعُ عَشْرَةَ حَصْلَةً... وَهُوَ زِينَةٌ وَ

طِيب. (من لايحضر، ۳۶۹/۴)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: ای علی! این که یک درهم برای خرید حنا مصرف شود، بهتر از آن است

که هزار درهم در راه خدا انفاق گردد. حنا چهارده ویژگی دارد؛... یکی آن است که زینت و مایه خوشبویی [= دفع بوی بد] است.

۰۴. ریش

فَسَجَدَ آدَمُ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَقَالَ يَا رَبِّ زِدْنِي جَمَالًا فَأَصْبَحَ وَلَهُ لِحْيَةٌ سَوْدَاءُ كَالْحُمُرِ فَضَرَبَ بِيَدِهِ إِلَيْهَا فَقَالَ يَا رَبِّ مَا هَذِهِ فَقَالَ هَذِهِ اللَّحْيَةُ زَيْنَتُكَ بِهَا أَنْتَ وَذُكُورٌ وَلِيَدِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (علل الشرائع/ ۱۳۳)

زر بن حبیش گوید: از ابن مسعود درباره سبب و چگونگی ایام بیض پرسیدم. گفت: از رسول خدا ﷺ شنیدم:... پس آدم سجده کرد و آن گاه سر به آسمان برداشت و گفت: خداوند! به جمال من بیفزای. پس دارای ریشی سیاه شد که مانند دودی سیاه بود. آدم گفت: خداوند! این چیست؟ فرمود: این ریش است که تو و فرزندان ذکورت را تا روز قیامت با آن زینت دادم.

۰۵. کفن

أَجِيدُوا أَكْفَانَ مَوْتَاكُمْ؛ فَإِنَّهَا زَيْنَتُهُمْ. (کافی، ۵/۳۹۱)

امام صادق علیه السلام: کفن های مردگانتان را نیکو کنید؛ که آن کفن ها زینت های ایشان است.

۱-۲-۲. زینت های طبیعت

۱. ستارگان

إِذَا أَنْتَ نَظَرْتَ إِلَى السَّمَاءِ فَقُلْ: ... يَا مَنْ زَيْنَ السَّمَاءِ بِالْمَصَابِيحِ. (الأصول الستة عشر/ ۱۳۱)
امام صادق علیه السلام: چون به آسمان می نگری، بگو:... ای آن که آسمان را با چراغها [= ستارگان] زینت بخشیده است.

۲. چهارپایان

اتَّخَذُوا الدَّابَّةَ؛ فَإِنَّهَا زَيْنٌ، وَتُقَضَى عَلَيْهَا الْحَوَائِجُ، وَرِزْقُهَا عَلَى اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ. (کافی، ۱۳/۲۶۲)
امام صادق علیه السلام: چهارپا را به کار گیرید؛ که هم زینت است و هم نیازها بر آن برآید و هم رزقش برعهده خداوند است.

نکته: در قرآن کریم (نحل: ۶) چهارپایانی که به چرا برده می شوند، مایه جمال دانسته

شده‌اند. به این قرینه، شاید بتوان گفت که در آن آیه، مقصود همین زینتی است که به طبیعت می‌بخشند و برای صاحب خود نیز خواستنی و مطلوب هستند.

۳. سبزی خوردن

زَيْنُوا مَوَائِدَكُمْ بِالْبَقْلِ فَإِنَّهَا مَطْرَدَةٌ لِلشَّيَاطِينِ مَعَ التَّسْمِيَةِ. (بحار الانوار، ۵۹/ ۳۰۰)

رسول خدا ﷺ سفره‌های خود را با سبزی زینت دهید؛ که هرگاه با بردن نام خدا خورده شود، شیطان‌ها را دور می‌کند.

۳/۱. زینت بهشتی

۱. دو بال جعفر طیار

نَشَدْتُكُمْ اللَّهُ، هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ. لَهُ أَخٌ كَأَخِي جَعْفَرُ الْمُزَيْنِ بِمَنَاحِينَ يَطِيرُ مَعَ الْمَلَائِكَةِ فِي الْجَنَّةِ حَيْثُ يَشَاءُ غَيْرِي؟ (المسترشد/ ۳۳۳)

امیرالمؤمنین عليه السلام در روز شورا [ای سقیفه] به خطبه پرداخت و ویژگی‌هایی از خود برشمرد و از جمله فرمود: ... سوگندتان می‌دهم؛ آیا در میان شما کسی جز من هست که برادری همچون برادرم، جعفر، داشته باشد که با دو بال، زینت یافته و همراه با فرشتگان در بهشت به هر جا که بخواهد، پرواز می‌کند؟

۲. درختان و قصرها و خانه‌ها

إِنَّ اللَّهَ أَمْرَسَكَانَ الْجَنَّةِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَمَا فِيهَا أَنْ يَزِينُوا الْجَنَّةَ كَلَّهَا بِمَغَارِسِهَا وَأَشْجَارِهَا وَأَثْمَارِهَا... ثُمَّ نَادَى مَنَادٌ مِّنْ تَحْتِ الْعَرْشِ: الْإِنِّي يَوْمَ [يَوْمٍ] وَلِيْمَةٌ عَلَى بَنِي أَبِي طَالِبٍ. (بحار الانوار، ۴۳/ ۱۰۱)

رسول خدا ﷺ: به راستی خداوند ساکنان بهشت، از فرشتگان گرفته تا هرچه در آن هست، را فرمان داد تا سراسر آن را با درختان و برگ‌ها و میوه‌هایش زینت بخشند... سپس از زیر عرش، نداگری ندا داد: هلا که امروز هنگام سور دامادی علی بن ابی طالب است.

۲. شایستگی و ستودگی زینت

۱. زینت دهنده: نام خدا

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يَا... مُزَيْنٌ. (بحار الانوار، ۹۱/ ۳۸۶)

رسول خدا ﷺ: بارخدايا! از تو درخواست می‌کنم به نامت... ای زینت دهنده.

۲. زینت، نام حکیمانه دنیا

وَاعْلَمْ يَا مُفَضَّلُ أَنَّ اسْمَ هَذَا الْعَالَمِ بِلِسَانِ الْيُونَانِيَّةِ الْجَارِي الْمَعْرُوفِ عِنْدَهُمْ قَوْمُوسُ وَتَفْسِيرُهُ الرَّيْنَةُ وَكَذَلِكَ سَمَّيْتُهُ الْفَلَاسِفَةُ وَمَنْ ادَّعَى الْحِكْمَةَ أَفَكَانُوا يَسْمُونَهُ بِهَذَا الْإِسْمِ إِلَّا لِمَا رَأَوْا فِيهِ مِنَ التَّقْدِيرِ وَالتَّنْظَامِ فَلَمْ يَرْضَوْا أَنْ يَسْمُوهُ تَقْدِيرًا وَنِظَامًا حَتَّى سَمَوْهُ زَيْنَةً لِيُخْبِرُوا أَنَّهُ مَعَ مَا هُوَ عَلَيْهِ مِنَ الصَّوَابِ وَالتَّقَاتَانِ عَلَى غَايَةِ الْحُسْنِ وَالتَّبَهَاءِ. (بحار الانوار، ۳/۱۴۶)

امام صادق عليه السلام: ای مفضل! بدان که نام این جهان به زبان یونانی رایج و معروف نزد یونانیان، قوسموس (کاسموس) است که معنایش زینت است. فیلسوفان و مدعیان حکمت، آن را چنین نام نهاده‌اند. آیا علت این نام‌گذاری جز این است که ایشان اندازه‌گیری و نظم جهان را دیده و رضایت نداده‌اند که نام آن را تقدیر یا نظام بنهند، بلکه آن را زینت نامیده‌اند تا نشان دهند که جهان با این همه درستی و دقت که در آن به کار رفته، در نهایت نکویی و زیبایی است؟

توضیح: ظاهراً فیثاغورس نخستین کسی است که واژه «کاسموس» cosmos را برای جهان به کار برده است. معنای این واژه «نظم و هماهنگی» است که معمولاً در برابر «خائوس» chaos به معنای «آشوبناکی» آورده می‌شود.

نکته: از این بیان امام می‌توان برداشت کرد که دست‌کم در عرف آن زمانه، برداشت مترجمان از کاسموس یا نظم و هماهنگی، زیبایی و آراستگی بوده یا یکی از عناصر مهم ایجاد آراستگی را هماهنگی می‌دانسته‌اند.

۳. درخواست زینت از خدا

إِذَا غَسَلْتَ يَدَكَ بَعْدَ الطَّعَامِ فَامْسَحْ فِي وَجْهِكَ وَعَيْنَيْكَ قَبْلَ أَنْ تَمْسَحَ بِالْمُنْدِيلِ وَتَقُولَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الرَّيْنَةَ وَالمَحَبَّةَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ المَقْتِ وَالبِغْضَةِ. (بحار الانوار، ۳۵۹/۶۳)

رسول خدا ﷺ: هرگاه پس از خوردن غذا دستت را می‌شویی، پیش از پاک کردن با حوله، آن را به صورت و چشمانت بکش و بگو: بارخدايا! از تو زینت و محبت درخواست می‌کنم و از خشم و کین، به تو پناه می‌برم.

۴. زینت یافتگی انسان از جانب خدا

وَإِذَا أَرَدْتَ النَّظَرَ فِي الْمِرْآةِ... وَقُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَنِي بَشَرًا سَوِيًّا وَزَيَّنَنِي وَلَمْ يَشِقْ.

امام رضا علیه السلام: هرگاه خواهی در آینه بنگری... بگو: ستایش از آن خداوندی است که مرا بشری با اعتدال آفرید و زینت داد و عیبناک نساخت.

۵. زینت، نام کوهی در بهشت

أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَمَّا أَنْزَلَ الْأَلْوَحَ عَلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ... وَهُوَ زِبْرَجْدَةٌ مِنَ الْجَنَّةِ جَبَلًا يُقَالُ لَهُ زَيْنَةٌ. (نورالثقلین، ۶۹/۲)

امام صادق علیه السلام: خداوند الواح را بر موسی نازل نمود... و آن الواح از زمردهای کوهی در بهشت بود که آن را زینت گویند.

۶. زینت مرد مسلمان برای برادر مسلمانش

لِيَتَزَيَّنَ أَحَدُكُمْ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ، كَمَا يَتَزَيَّنُ لِلْغَرِيبِ الَّذِي يَحِبُّ أَنْ يَرَاهُ فِي أَحْسَنِ الْهَيْئَةِ. (کافی،

۱۱/۱۳)

حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام: هریک از شما باید خود را برای برادر مسلمانش زینت دهد؛ همچنان که خودش را برای فرد غریبه زینت می دهد که دوست دارد وی را در بهترین حالت ببیند.

۷. زینت انسان با بهترین نوع لباس جامعه

إِظْهَارُ النِّعَمَةِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ صِيَانَتِهَا، فَيَاكُ أَنْ تَزَيَّنَ إِلَّا فِي أَحْسَنِ زِي قَوْمِكَ. (کافی، ۱۴/۱۳)

امام صادق علیه السلام: آشکار کردن نعمت، نزد خدا دوست داشتنی تر از پوشاندن آن است. پس بر توباد که در بهترین جامه و ظاهر متعارف نزد جامعه ات، خود را زینت نمایی.

۸. زینت مؤمن، به اندازه توان

إِنِّي لِأَكْرَهُ لِلرَّجُلِ السَّرِيَّ أَنْ يَحْمِلَ الشَّيْءَ الَّذِي يَنْفُسِهِ. ثُمَّ قَالَ: إِنَّكُمْ قَوْمٌ أَعْدَاؤُكُمْ كَثِيرَةٌ، عَادَاكُمْ الْخَلْقُ؛ يَا مَعْشَرَ السَّيِّعَةِ، إِنَّكُمْ قَدْ عَادَاكُمْ الْخَلْقُ، فَتَزَيَّنُوا لَهُمْ بِمَا قَدَرْتُمْ عَلَيْهِ. (کافی، ۱۰۹/۱۳)

عبدالله بن جبلة کنانی گوید: امام کاظم علیه السلام مرا دید که یک ماهی را از دستم آویخته بودم. فرمود: آن را به زمین بینداز؛ زیرا به راستی بیزارم از فرد شریفی که چیزی پست را با خودش حمل کند. سپس فرمود: شما گروهی هستید که دشمنانتان فراوانند. این مردم با شما دشمنی

می‌کنند. ای شیعیان! این مردم با شما دشمنی می‌کنند. پس به اندازه توانتان، خودتان را نزد آنان زینت دهید.

نکته: گویا بوی خاص و دورکننده ماهی، مورد نظر است.

۹. زینت نمودن حضرت زهرا برای شرکت در عروسی یهودیان

رَوَى أَنَّ الْيَهُودَ كَانَ لَهُمْ عُرْسٌ فَجَاءُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ص وَقَالُوا لَنَا حَقُّ الْجِوَارِ فَتَسَالَكَ أَنْ تَتَّبَعَتْ فَاطِمَةَ بِنْتَكَ إِلَى دَارِنَا حَتَّى يَزْدَادَ عُرْسَنَا بِهَا وَأَلْحُوا عَلَيْهِ... وَقَدْ جَمَعَ الْيَهُودُ الطَّمْرَ وَالرَّمَّ مِنَ الْحُلِيِّ وَالْحَلَلِ وَظَنَّ الْيَهُودُ أَنَّ فَاطِمَةَ تَدْخُلُ فِي بَدَلَتِهَا وَأَرَادُوا اسْتِهَانَةَ بِهَا فَجَاءَ جَبْرِئِيلُ بِثِيَابٍ مِنَ الْجَنَّةِ وَحُلِيٍّ وَحَلَلٍ لَمْ يَرَوْا مِثْلَهَا فَلَبِسَتْهَا فَاطِمَةُ وَتَحَلَّتْ بِهَا فَتَعَجَّبَ النَّاسُ مِنْ زِينَتِهَا وَالْوَانِيَا وَطَبِيبِهَا. (بحار الانوار، ۳۰/۴۳)

روایت شده که یهودیان می‌خواستند مراسم عروسی برگزار کنند. نزد رسول خدا ﷺ آمدند و گفتند: ما دارای حق همسایگی هستیم. پس از تو خواهش می‌کنیم که دخترت فاطمه را به خانه ما بفرستی تا مجلس عروسی ما با وجود او رونق گیرد. و در این خواهش، اصرار ورزیدند... آنان خودشان زیورها و گوهرهای فراوان جمع کرده بودند و گمان داشتند که فاطمه با لباس معمولی خانه و کار به آن جا خواهد آمد و بدین سان، می‌خواستند مقام وی را پایین بیاورند. پس جبرئیل لباسی بهشتی همراه با زیورها و گوهرهایی آورد که ماندش را ندیده بودند. فاطمه آن‌ها را پوشید و خود را با آن‌ها بیاراست. پس مردم از زینت و رنگ‌ها و بوی خوش وی دچار تعجب شدند.

۳. معیارهای ارزش‌گذاری زینت

۳-۱. جنبه‌های فریبگرانه زینت دنیا

۱. فتنه بودن زینت دنیا

فاحذروا زهرة الحياة الدنيا و غرورها و شرورها. و تذكروا ضرر عاقبة الميل إليها. فإن زينتها فتنه. و حبهها خطيئة. (البرهان، ۳/۳۲۵)

امام سجاد عليه السلام: از زیبایی و طراوت زندگی دنیا و فریبکاری و شرهای آن بر حذر باشید و زیان عاقبت دنیاگری را به یاد بیاورید؛ که زینتش فتنه است و دوست داشتنش گناه.

۲. زینتگری دنیا با وعده‌های نزدیک

يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ الدُّنْيَا حُلُوهٌ حَضْرَةٌ تَفْتِنُ النَّاسَ بِالشَّهَوَاتِ وَتُزِينُ لَهُمْ بِعَاجِلِهَا. (کافی، ۵۷۹/۱۵)
 امیرالمؤمنین علیه السلام: ای مردم! به راستی دنیا شیرین و باطراوت است و مردم را با شهوت‌هایش می‌فریبد و با کامیابی‌های نزدیکش زینتگری می‌کند.

۳. زینت دنیا، مایه فریب

فَأَعْرِضْ عَنِ الدُّنْيَا وَازْهَدْ فِيهَا فَإِنَّهَا دَارُ الْأَشْقِيَاءِ وَلَيْسَتْ بِدَارِ السُّعَدَاءِ، بَهَجَتْهَا زُورٌ وَزِينَتُهَا غُرُورٌ.
 (عیون الحکم/۱۶۳)

امیرالمؤمنین علیه السلام: از دنیا کناره بگیر و در آن زهد پیشه کن؛ که دنیا سرای بدبختان است و نه سرای خوشبختان. شادمانی‌اش مایه کج‌روی است و زینتش مایه فریب.

۴. پرهیز از فریفته شدن با زینت دنیا

وَلَا تَعْجَبُوا بِزِينَتِهَا وَنَعِيمِهَا. (من لایحضر، ۴۲۷/۱)

امیرالمؤمنین علیه السلام: به زینت و نعمت آن [=دنیا] فریفته نشوید.

۵. زینت یافتگی طاعات به دست شیطان برای فریب انسان

ولا یغرنک تزینة الطاعات علیک فانه یفتح لک تسعة وتسعين بابا من الخیر لیظفر بک عند تمام المأة. (نورالثقلین، ۴/۱۱۵۹)

امام صادق علیه السلام از شیطان یاد کرد و فرمود: مبادا این که شیطان، طاعت‌ها را برایت زینت می‌دهد، مایه فریبت شود؛ زیرا او نود و نه درخیر را به رویت می‌گشاید تا هنگام کامل شدن صدمین، بر تو پیروز گردد.

۶. ترک زینت، برای رضای خدا، شایسته بهترین جای بهشت

مَنْ تَرَكَ زِينَةً لِلَّهِ وَوَضَعَ ثِيَابًا حَسَنَةً تَوَاضَعًا لِلَّهِ وَابْتِغَاءَ وَجْهِهِ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَدْخُلَهُ عِبْقَرِي الْجَنَّةِ. (بحار الانوار، ۲۰۷/۷۰)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: هر که برای خدا زینتی را کنار بگذارد و به نشانه فروتنی برای خدا و در جست‌وجوی رضایتش، لباسی نیکو را فرو نهد، بر خدا سزاوار است که وی را به بهترین جای بهشت درون سازد.

۷. ایمان خالص، بازدارنده انسان از زینت دنیا
 مَنْ دَخَلَ قَلْبُهُ خَالِصُ حَقِيقَةِ الْإِيمَانِ شُغِلَ عَمَّا فِي الدُّنْيَا مِنْ زِينَتِهَا إِنَّ زِينَةَ زَهْرَةِ الدُّنْيَا إِنَّمَا هُوَ لَعِبٌ وَ
 لَهْوٌ - وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَإِلهَى الْحَيَوَانِ. (بحار الانوار، ۱۶۵/۷۵)

امام باقر علیه السلام: هر که حقیقت خالص ایمان به قلبش راه یابد، از زینت دنیا روی می گرداند. به راستی که زینت متاع دنیا، بازیچه و سرگرمی است و همانا سرای آخرت، سرای زندگی است.

۸. تلاش نیروهای ابلیس برای زینت دادن دنیا نزد عابدان
 كَانَ عَابِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَقَالَ إِبْلِيسُ لِحُنْدِيهِ: مَنْ لَهُ؛ فَإِنَّهُ قَدْ غَمَّنِي؟ فَقَالَ وَاحِدٌ مِنْهُمْ: أَنَا لَهُ. قَالَ: فِي أَيِّ شَيْءٍ؟ قَالَ: أُرَينُ لَهُ الدُّنْيَا... (الأصول الستة عشر/ ۳۴۷)

امام سجاد علیه السلام: فردی عابد در میان بنی اسرائیل بود. ابلیس به سپاهیاناش گفت: چه کسی به سراغ او می رود؛ که وی مرا غمگین ساخته است؟ یکی از سپاهیاناش گفت: من برای او کافی هستم. ابلیس گفت: با او چه می کنی؟ گفت: دنیا را برایش زینت می دهم.

۲-۳. ترجیح زینت اخروی و معنوی بر زینت دنیایی و مادی

۱. برتری زینت آخرت بر زینت دنیا
 أَمَا بَعْدُ فَإِنَّ الدُّنْيَا حُلُوَةٌ خَصْرَةٌ ذَاتُ زِينَةٍ وَبَهْجَةٍ لَمْ يَصِبْ إِلَيْهَا أَحَدٌ إِلَّا وَسَعَلَتْهُ بِزِينَتِهَا عَمَّا هُوَ أَنْفَعُ لَهُ مِنْهَا وَبِالْآخِرَةِ أُمْرُنَا وَعَلَيْهَا حُثُنَا. (بحار الانوار، ۹۷/۳۳)

امیرالمؤمنین علیه السلام به معاویه نوشت: اما بعد؛ به راستی که دنیا شیرین و باطراوت و دارای زینت و زیبایی است. هر که از آن کامیاب شد، دنیا او را با زینت خود سرگرم نماید و از آن چه برایش سودمندتر است، باز دارد؛ در حالی که ما به آخرت امر شده ایم و به آن تشویق گشته ایم.

۲. پرهیز از ترجیح دادن زینت دنیا به قرآن
 مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ ثُمَّ سَرِبَ عَلَيْهِ حَرَامًا أَوْ آتَرَ عَلَيْهِ حُبَّ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا اسْتَوْجِبَ عَلَيْهِ سَخَطُ اللَّهِ إِلَّا أَنْ يُتُوبَ. (من لایحضر، ۱۲/۴)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: هر که قرآن بخواند و سپس حرام بنوشد یا حب و زینت دنیا را بر آن ترجیح دهد، خشم خدا سزاوار اوست، مگر آن که توبه کند.

۳. فلسفه احرام در حج: مشغول نبودن به زینت دنیا
 فَإِنْ قَالَ فَلِمَ أُمِرُوا بِالْإِحْرَامِ قِيلَ لِأَنْ يَحْشَعُوا قَبْلَ دُخُولِ حَرَمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَمْنِهِ وَلِتَلَّا يَلْهُوا وَيَسْتَعْمِلُوا
 بِشَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَزِينَتِهَا وَلَدَّنَهَا. (بحار الانوار، ۴۲/۹۶)

امام رضا علیه السلام: اگر [پرسنده] گوید: چرا فرمان یافته‌اند که احرام ببنند؛ گفته شود: تا پیش از داخل شدن در حرم خداوند و مکان امن او، خشوع ورزند و دچار سرگرمی نگردند و به چیزی از امور دنیا و زینت و لذت آن مشغول نشوند.

۴. زینت باطن، جمیل تر از زینت ظاهر
 زِينَةُ الْمَوَاطِنِ أَجْمَلُ مِنْ زِينَةِ الظَّوَاهِرِ. (عیون الحکم / ۲۷۶)
 امیرالمؤمنین علیه السلام: زینت باطن‌ها، جمیل تر از زینت ظاهرها است.

۵. برتری سلامت دین و تندرستی، از زینت دنیا
 سَلَامَةُ الدِّينِ وَصِحَّةُ الْبَدَنِ خَيْرٌ مِنْ زِينَةِ الدُّنْيَا حَسْبُ. (بحار الانوار، ۱۴۹/۶۴)
 امام باقر علیه السلام: سلامت دین و تندرستی، از صرف زینت دنیا بهترند.

۶. زینت با زیبایی کار نیک، نه زیبایی لباس
 الزَّيْنَةُ بِحُسْنِ الصَّوَابِ لَا بِحُسْنِ الثِّيَابِ. (عیون الحکم / ۵۲)
 امیرالمؤمنین علیه السلام: زینت با زیبایی کار نیک تحقق می‌یابد، نه با زیبایی لباس.

۷. ارزش انسان به همت، نه زینت
 الْمَرْءُ بِهَمَّتِهِ لَا بِزِينَتِهِ. (عیون الحکم / ۶۸)
 امیرالمؤمنین علیه السلام: ارزش انسان به همت اوست، نه به زینت او.

۸. زینت یافتن نزد خدا با عمل صادقانه
 وَتَزِينٌ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِالصَّدَقِ فِي الْأَعْمَالِ. (بحار الانوار، ۱۶۴/۷۵)
 امام باقر علیه السلام: با کارهای صادقانه، خودت را برای خداوند زینت کن.

۳-۳. مصداق‌هایی از زینت ناپسند

۱. زینت، بازدارنده از دلیل روشن
 وَالشُّبْهَةُ عَلَى أَرْبَعِ شُعَبٍ: إِعْجَابٌ بِالزَّيْنَةِ... وَذَلِكَ بِأَنَّ الزَّيْنَةَ تَصْدِفُ عَنِ الْبَيِّنَةِ. (کافی، ۱۵۶/۴)

امیرالمؤمنین علیه السلام: شبهه چهار شاخه دارد: یکی فریفته شدن به زینت است... زیرا زینت، انسان را از دلیل روشن بازمی دارد.

۲. بدترین همنشین، زینت دهنده معصیت
 بِنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام ذَاتَ يَوْمٍ جَالِسٌ مَعَ أَصْحَابِهِ... إِذَا أَتَاهُ شَيْخٌ... قَالَ فَأَيُّ صَاحِبٍ لَكَ شَرٌّ قَالَ
 الْمَزِينُ لَكَ مَعْصِيَةَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. (من لايحضر، ۴/ ۳۸۳)

امام حسین علیه السلام: روزی امیرالمؤمنین علیه السلام با یارانش نشسته بود که... پیرمردی بروی درآمد... و پرسید: کدام همنشین تو از همه بدتر است؟ فرمود: آن که معصیت خداوند را در نظرت زینت دهد.

۳. حکمرانان ستمگر، زینتگران شهوت
 يتولون الملوك الجبارين، ويزنون لهم أهواءهم، ليصيبوا من دنياهم. (البرهان، ۲/ ۳۴۳)
 امام باقر در تفسیر آیه «تری كثيرا... (مائده: ۸۰) فرمود: آنان با حکمرانان ستمگر دوستی می‌ورزند و آن حکمرانان شهوت‌هایشان را برایشان زینت می‌دهند تا از دنیاشان کام بگیرند.

۴. وابستگی زنان به زینت دنیا
 يَأْتِي عَلَى أُمَّتِي زَمَانٌ يَكُونُ أَمْرُهُمْ عَلَى الْحَوْرِ... وَنِسَاؤُهُمْ عَلَى زِينَةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ ذَلِكَ يَسْلُطُ عَلَيْهِمْ
 أَسْرَارُهُمْ فَيَدْعُو خِيَارَهُمْ فَلَا يَسْتَجَابُ لَهُمْ. (اعلام الدين / ۲۸۵)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: برامت من روزی فرامی‌رسد که حاکمانشان ستم‌کنند... و زنانشان به زینت دنیا وابسته‌اند. در این حال، بدان‌شان برایشان تسلط می‌یابند و خوبانشان دعا می‌کنند؛ اما دعایشان مستجاب نمی‌گردد.

۵. زینتگری قاری گناهکار
 تُكَلِّمُ النَّارِيْمَ الْقِيَامَةَ ثَلَاثَةَ أَمْيَرًا وَقَارِيًّا وَذَا ثَرْوَةٍ مِنَ الْمَالِ... وَتَقُولُ لِلْقَارِي يَا مَنْ تَزِينُ لِلنَّاسِ وَبَارَزَ
 اللَّهُ بِالْمَعَاصِي فَتَرُدُّهُ. (بحار الانوار، ۸/ ۲۸۵)

رسول خدا صلی الله علیه و آله: روز قیامت، آتش با سه تن سخن می‌گوید: حاکم، قاری قرآن، ثروتمند مالدار... به قاری می‌گوید: ای کسی که برای مردم زینت کردی و با معصیت، در برابر خدا قرار گرفتی! سپس آتش، او را به سرعت می‌بلعد.

۴. آداب زینت

۴-۱. آداب باطنی

۱. زینت اهل بیت بودن

عَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالْوَرَعِ وَالْاجْتِهَادِ... وَكُونُوا زِينًا وَلَا تَكُونُوا شِينًا حَبِيبُونَ إِلَى النَّاسِ وَلَا تُبْغِضُونَ.

(فقه الرضا/ ۳۵۶)

امام رضا علیه السلام: بر شما باد رعایت تقوی خدا و پرهیزگاری و سختکوشی... و برای ما مایه زینت باشید و نه مایه عیب. کاری کنید که مردم ما را دوست بدانند، نه آن که دشمنان شمارند.

۲. زینت یافتن به اهل بیت

السَّيِّعَةُ ثَلَاثٌ مُجِبَّةٌ وَأَدْفَهُو مِنَّا وَ مُتَزِينَ بِنَا وَ حُنَّ زَيْنٌ لِمَنْ تَزَيْنَ بِنَا وَ مُسْتَأْكَلٌ بِنَا النَّاسُ وَ مَنْ اسْتَأْكَلَ بِنَا افْتَقَرَ. (اعلام الدین / ۱۳۰)

امام صادق علیه السلام: شیعیان ما سه دسته‌اند: یکی آن که ما را دوست دارد و به ما مودت می‌ورزد. چنین کسی از ماست. دوم آن که خودش را با ما زینت می‌بخشد. هرکس خودش را با ما زینت دهد، ما هم زینت او هستیم. سوم کسی که از طریق ما، از مردم رزق و روزی می‌طلبد. و هرکه از طریق ما طلب روزی کند، فقیر خواهد شد.

۳. پرهیز از غفلت در عین زینت

يَا جَابِرُ! الْآخِرَةُ دَارُ قَرَارٍ وَالْدُنْيَا دَارُ فَنَاءٍ وَ زَوَالٍ، وَلَكِنْ أَهْلُ الدُّنْيَا أَهْلُ غَفْلَةٍ، وَكَأَنَّ الْمُؤْمِنِينَ هُمُ الْفُقَهَاءُ، أَهْلُ فِكْرَةٍ وَ عِبْرَةٍ، لَمْ يَصْمَهُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ - جَلَّ اسْمُهُ - مَا سَمِعُوا بِآذَانِهِمْ، وَ لَمْ يَعْصِمِهِمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ مَا رَأَوْا مِنَ الزَّيْنَةِ بِأَعْيُنِهِمْ، فَفَازُوا بِثَوَابٍ. (کافی، ۳/ ۳۴۳)

امام باقر علیه السلام: ای جابر! آخرت سرای آرامش و ثبات است و دنیا سرای فنا و نابودی. اما اهل دنیا در غفلت به سر می‌برند. گویا که مؤمنان فقیهانند که اهل اندیشه و عبرتند و آن چه با گوش‌هایشان می‌شنوند، ایشان را از یاد خدا ناشنوا نمی‌کند و زینت‌هایی که به چشم خود می‌بینند، آنان را از یاد خدا نابینا نمی‌سازد. پس آنان با دستیابی به ثواب، رستگار می‌شوند.

۴. پرهیز از فریفتگی با زینت

يَا مُوسَى! وَلَا تَعَرَّكَ زِينَةُ الدُّنْيَا وَ زَهْرُهَا. (کافی، ۱۵/ ۱۳۱)

خداوند در نجوا با موسی علیه السلام به وی فرمود:... ای موسی! مبادا زینت و زیبایی دنیا، تورا بفریبد.

۵. پرهیز از زینت همراه گناه

يا نَوْفُ اِيَّاكَ اَنْ تَتَزَيَّنَ لِلنَّاسِ وَ تُبَارِزَ اللّٰهَ بِالْمَعَاصِي فَتَلْقَى اللّٰهَ وَ هُوَ عَلَيْكَ غَضَبَان. (اعلام الدين/ ۱۸۷)

امیرالمؤمنین علیه السلام: ای نوف! مبادا برای مردم خودت را زینت کنی، اما با نافرمانی خدا، به مبارزه با او برخیزی؛ که آن گاه، خدا را در حالی ملاقات خواهی کرد که بر تو خشمگین است.

۶. پرهیز از فراموش کردن نعمت خدا با زینت

اِذَا اُرِدْتَ اَنْ تُودِعَ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ فَقُلْ...اللّٰهُمَّ لَا تَسْغَلْنِي فِي الدُّنْيَا عَنْ ذِكْرِ نِعْمَتِكَ لَا يَأْكُثَارُ ثَلْهِيْنِي عَجَائِبُ بَهْجَتِهَا وَ تَفْتِنِي زَهْرَاتُ زِينَتِهَا. (بحار الانوار، ۲۸۲/۹۸)

امام صادق علیه السلام: هرگاه خواستی زیارت وداع حسین بن علی را بخوانی، بگو:... بارخدا! مرا در دنیا از یاد کردن نعمت غافل مگردان و آن قدر به من مال و منال عطا مکن که زیبایی های شگفت انگیزش مرا سرگرم سازد و جلوه های زینتش مرا بفریبد.

۷. همنشینی با کسی که مایه زینت انسان است

اصْحَبْ مَنْ تَتَزَيَّنُ بِهِ وَلَا تَصْحَبْ مَنْ يَتَزَيَّنُ بِكَ. (من لايحضر، ۲/ ۲۷۸)

امام صادق علیه السلام: با کسی همنشینی کن که با وی زینت بیابی، نه با کسی که او با تو زینت بیابد.

۴-۲. آداب ظاهری

۱. زینت در روز جمعه

لِيَتَزَيَّنَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَغْتَسِلُ وَيَتَطَيَّبُ وَيَتَسَرَّحُ وَيَلْبَسُ أَنْظَفَ ثِيَابِهِ وَلِيَتَهَيَّأَ لِلْجُمُعَةِ. (من لايحضر، ۱/ ۱۱۶)

امام صادق علیه السلام: هریک از شما باید روز جمعه خودش را زینت کند و غسل نماید و عطر بزند و گیسو بگشاید و پاکیزه ترین جامه اش را بپوشد و برای نماز جمعه آماده گردد.

۲. معیار سخن زیبا

أَحْسَنُ الْكَلَامِ مَا زَانَهُ حُسْنُ التَّظَامِ وَفَهْمُهُ الْحَاصُّ وَالْعَامُّ. (عیون الحکم/ ۱۲۴)

امیرالمؤمنین علیه السلام: بهترین سخن آن است که با ساختار نیکوزینت یابد و خاص و عام، آن را بفهمند.

۳. پرهیز از تزیین سخن به کلمات زاید

آفَةُ الْعُلَمَاءِ ثَمَانِيَةُ أَشْيَاءَ الطَّمَعُ وَالْبُخْلُ وَالرِّيَاءُ وَالْعَصْبِيَّةُ وَحُبُّ الْمَدْحِ وَالْحَوْصُ فِيمَا لَمْ يَصْلُوا إِلَى حَقِيقَتِهِ وَالتَّكَلُّفُ فِي تَزْيِينِ الْكَلَامِ بِزَوَائِدِ الْأَلْفَاظِ وَقِلَّةُ الْحَيَاءِ مِنَ اللَّهِ وَالْإِفْتِخَارُ وَتَرْكُ الْعَمَلِ بِمَا عَلِمُوا. (بحار الانوار، ۵۲/۲)

امام صادق علیه السلام: آفت دانشمندان هشت چیز است: طمع، بخل، ریا، تعصب، دوست داشتن مدح، فرورفتن در چیزی که به حقیقتش نرسیده‌اند، به زحمت افتادن در زینت دادن سخن به کلمات زاید، کم حیا ورزیدن از خدا، فخر فروشی، عمل نکردن به علمی که دارند. نکته: در روایت از ده مورد سخن رفته است. شاید راوی دچار اشتباه شده یا در ضبط سخن، تصحیف رخ داده است.

۴. زینت روز عید با غسل و سرمه

يَتَزَيَّنُ كُلُّ مِنْكُمْ يَوْمَ الْعِيدِ إِلَى غُسْلِ وَإِلَى كُلِّ وَليِدَعُ مَا بَلَغَ مَا اسْتَطَاعَ وَلَا يَكُونَنَّ أَحَدُكُمْ أَحْسَنَ هَيْئَةً وَأَزْدَلَكُمْ عَمَلًا. (مستدرک، ۱۵۰/۶)

امام سجاد علیه السلام: هریک از شما باید روز عید، با غسل کردن و سرمه کشیدن زینت کند و هرچه بتواند دعا نماید و مبادا که یکی از شما ظاهرش نیکوتر، اما عملش پست‌تر از دیگران باشد.

۵. احکام شرعی زینت

۱. تفاوت میان زینت مرد و زن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ لِلرِّجَالِ: قُصُوا أَظْفَارَكُمْ وَلِلنِّسَاءِ: اتَّرَكْنَ: فَإِنَّهُ أَرْبَعٌ لَكُنَّ. (کافی، ۱۳/۱۴۰)

رسول خدا به مردان فرمود: ناخن هایتان را کوتاه کنید. و به زنان فرمود: ناخن هایتان را بلند کنید؛ زیرا برای شما، بیشتر مایه زینت است.

۲. زینت زنانه برای مردان، نشانه نفاق

يَا أَيُّهَا الْمَرْءُ لِيُزَوِّجَهَا وَيَتَّبِعْ حُجْرَةَ نَبِيِّكَ إِنَّهَا خَيْرٌ لِّكَ مِنْ مَالِكَ كَثِيرٍ وَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ الْمُرْسَلُ
 يَا أَيُّهَا الْمَرْءُ لِيُزَوِّجَهَا وَيَتَّبِعْ حُجْرَةَ نَبِيِّكَ إِنَّهَا خَيْرٌ لِّكَ مِنْ مَالِكَ كَثِيرٍ وَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ الْمُرْسَلُ
 الزَّيْنَةُ (بحار الانوار، ۹۶/۷۴)

رسول خدا ﷺ: ای ابن مسعود! پس از من، گروه‌هایی می‌آیند که غذای خوش و رنگین می‌خورند. بر چهارپایان سوار می‌شوند. خود را چنان زینت می‌کنند که زن برای همسرش زینت می‌نماید. همانند زنان جلوه‌گری می‌نمایند. ظاهر و لباسشان همچون حکمرانان ستمگراست. آنان منافقان این امت در آخرالزمان هستند.

۲. ستایش زینت زن برای همسر

وَعَلَيْهَا أَنْ تَطِيبَ بِأَطْيَبِ طِيْبِهَا. وَتَلْبَسَ أَحْسَنَ ثِيَابِهَا. وَتَزِينَ بِأَحْسَنِ زِينَتِهَا. (کافی، ۱۶۵/۱۱)
 امام صادق عليه السلام: زنی نزد رسول خدا آمد و گفت: ای رسول خدا! حق شوهر بر زن چیست؟ فرمود: ... این که با بهترین عطرش خود را خوشبو کند و نیکوترین لباسش را بپوشد و با بهترین زینتش خود را بیاراید.

۳. نکوهش زینت زن برای غیر همسر

نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ص... أَنْ تَتَّزِينَ لِغَيْرِ زَوْجِهَا فَإِنَّ فَعَلْتَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَحْرِقَهَا بِالنَّارِ.
 (من لایحضر، ۶/۴)

پیامبر صلی الله علیه و آله زن را نهی فرمود از این که جز برای همسرش زینت کند؛ که اگر چنین کند، خدا را سزااست که او را با آتش بسوزاند.

۴. پرهیز از زیور متعارف برای زینت

أَنَّهَا تَلْبَسُ الْحُلِيَّ كُلَّهُ إِلَّا حُلِيَّاً مَشْهُوراً لِزَيْنَتِهِ. (من لایحضر، ۳۴۴/۲)
 امام صادق عليه السلام: زن مُحَرَّمٌ می‌تواند هر زیوری را استفاده کند، مگر زیوری که برای زینت کردن، شناخته و متعارف باشد.

۵. پرهیز مُحَرَّمٌ از نگریستن در آینه

لَا تَنْظُرِي فِي الْمِرْآةِ وَأَنْتِ مُحَرَّمَةٌ لِأَنَّهَا مِنَ الزَّيْنَةِ. (من لایحضر، ۳۴۷/۲)

امام صادق علیه السلام: در حالی که مُحْرِم هستی، در آینه نگاه نکن؛ زیرا این کار نوعی زینت است.

۶. روا نبودن سرمه زینتی برای زن محرم

تَكْتَجِلُ الْمَرْأَةُ الْمُحْرِمَةَ بِالْكُحْلِ كَلِّهِ إِلَّا الْكُحْلَ الْأَسْوَدَ لِلزَّيْنَةِ. (تهذیب، ۳۰۱/۵)

امام صادق علیه السلام: زن محرم می‌تواند از هر نوع سرمه استفاده کند، مگر سرمه سیاه برای زینت.

۷. نوع زینت زن بیوه

سُئِلَ عَنِ الْمَرْأَةِ إِذَا اعْتَدَّتْ هَلْ يَحِلُّ لَهَا أَنْ تَحْتَضِبَ فِي الْعِدَّةِ قَالَ لَهَا أَنْ تَدَّهِنَ وَتَكْتَجِلَ وَتَمْتَشِطَ وَتَصْبِغَ وَتَلْبَسَ الصَّبْغَ وَتَحْتَضِبَ بِالْحِنَاءِ وَتَصْنَعَ مَا شَاءَتْ لِغَيْرِ زَيْنَةٍ مِنْ زَوْجٍ وَعَنِ الْمَرْأَةِ يَمُوتُ عَنْهَا زَوْجُهَا هَلْ يَحِلُّ لَهَا أَنْ تَخْرُجَ مِنْ مَنَازِلِهَا فِي عِدَّتِهَا قَالَ نَعَمْ وَتَحْتَضِبَ وَتَدَّهِنَ وَتَكْتَجِلَ وَتَمْتَشِطَ وَتَصْبِغَ وَتَلْبَسَ الصَّبْغَ وَتَصْنَعَ مَا شَاءَتْ لِغَيْرِ زَيْنَةٍ مِنْ زَوْجٍ. (تهذیب، ۸۳/۸)

از امام صادق علیه السلام در باره زنی سؤال شد که در دوران عده به سرمی‌برد: آیا جایز است که وی در مدت عده، روغن بزند و سرمه بکشد و آرایش کند و از رنگ استفاده نماید و لباس رنگ شده بپوشد و با حنا خضاب ببندد و از این قبیل کارهای دلخواه که از نوع زینت برای همسر نیست، انجام دهد؟ نیز آیا زنی که همسرش وفات نموده، جایز است در مدت عده از خانه بیرون رود؟ امام فرمود: آری؛ جایز است که خضاب کند و روغن بزند و سرمه بکشد و آرایش نماید و از رنگ استفاده کند و جامه رنگ شده بپوشد و از این قبیل کارهای دلخواه بدون آن که از نوع زینت برای همسر باشد، انجام دهد.

۸. نهی از زینت کردن با زیور بیت المال

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي رَافِعٍ قَالَ كُنْتُ عَلَى بَيْتِ مَالِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام وَكَاتِبَهُ وَكَانَ فِي بَيْتِ مَالِهِ عَقْدٌ لَوْلُو كَانَ أَصَابَهُ يَوْمَ الْبَصْرَةِ قَالَ فَأَرْسَلْتُ إِلَى بِنْتِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَتْ لِي بَلِّغْنِي أَنَّ فِي بَيْتِ مَالِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام عَقْدٌ لَوْلُو وَهُوَ فِي يَدِكَ وَأَنَا أَحِبُّ أَنْ تُعْبِرَنِيهِ أَتَجَمَّلُ بِهِ فِي أَيَّامِ عِيدِ الْأَضْحَى فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهَا عَارِيَةً مَضْمُونَةً مَرْدُودَةً... فَقَالَ لِي أَخُونُ الْمُسْلِمِينَ يَا ابْنَ أَبِي رَافِعٍ فَقُلْتُ لَهُ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَخُونَ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ كَيْفَ أَعْرَتِ بِنْتُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الْعَقْدَ الَّذِي فِي بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ بِغَيْرِ إِذْنِي وَرِضَاهُمْ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّهَا ابْنَتُكَ وَسَأَلْتَنِي أَنْ أُعِيرَهَا إِيَّاهُ تَتَزِينُنَّ. (تهذیب، ۱۵۱/۱۰)

علی بن ابی رافع گوید: خزانه دار و منشی بیت المال در دوران حکومت علی بن ابی طالب بودم. در بیت المال گردنبند مرواریدی وجود داشت که امام در نبرد بصره به آن دست یافته بود. دختر علی بن ابی طالب، به من پیغام فرستاد: «خبردار شده‌ام که در بیت المال امیرالمؤمنین، گردنبند مرواریدی است که در اختیار تو است. من دوست دارم در روزهای عید قربان خودم را با آن بیارایم.» من آن را به شرط آن که امانت باشد و بازگرداندش ضمانت شود، برای وی فرستادم... حضرت علی [خبردار شد و] به من فرمود: «ای ابن ابی رافع! آیا به مسلمانان خیانت می‌کنی؟ به وی گفتم: پناه به خدا می‌برم که به مسلمانان خیانت کنم.» فرمود: «چگونه گردنبندی را که در بیت المال مسلمانان بوده، بدون اذن من و رضایت مسلمانان، به دختر امیرالمؤمنین امانت دادی؟» گفتم: «ای امیرالمؤمنین! وی دختر شماس است و از من خواست که آن را به وی دهم تا زینت نماید.»

۹. نهی از انگشتر طلا برای مردان

فَلَا تَتَّخِذْ مِمَّا تَحْتَمَرُ مِجَازِمَ ذَهَبٍ فَإِنَّهُ زِينَتُكَ فِي الْآخِرَةِ. (من لایحضر، ۱/۲۵۳)

رسول خدا ﷺ به امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: انگشتر طلا به دست نکن؛ زیرا آن، زینت تو در آخرت است.

۱۰. نهی از رنگ سرخ برای مردان

إِنَّ الْحُمْرَةَ مِنْ زِينَةِ الشَّيْطَانِ وَالشَّيْطَانُ يَحِبُّ الْحُمْرَةَ وَ لِهَذَا كَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ ص الْمَعْصِفَرُ لِلرِّجَالِ. (مستدرک، ۳/۲۵۳)

رسول خدا ﷺ: سرخی، از نوع زینت شیطان است و او رنگ سرخ را دوست دارد. از این رو، رسول خدا برای مردان، [لباس] رنگ شده با گل کاجیره را دوست نمی‌داشت. نکته: به احتمال قوی، در این گونه موارد، عرف زمانه دخیل بوده است.

۱۱. نهی از زیور طلا برای مردان و ستایش آن برای زنان

فِي الْحَدِيدِ أَنَّهُ حَلِيَّةُ أَهْلِ النَّارِ وَالذَّهَبُ حَلِيَّةُ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ جَعَلَ اللَّهُ الذَّهَبَ فِي الدُّنْيَا زِينَةَ النِّسَاءِ فَحَرَّمَ عَلَى الرِّجَالِ لُبْسَهُ وَ الصَّلَاةَ فِيهِ. (تهذیب، ۲/۲۲۷)

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ: آهن، زیور دوزخیان است و طلا، زیور بهشتیان. خدا طلا را در دنیا زینت زنان نموده و پوشیدنش و نماز خواندن با آن را برای مردان حرام کرده است.

۱۲. نهی از زیور آهن

وَجَعَلَ اللَّهُ الْحَدِيدَ فِي الدُّنْيَا زِينَةً الْحَيْنِ وَالشَّيَاطِينِ فَحَرَّمَ عَلَى الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ أَنْ يَلْبَسَهُ فِي الصَّلَاةِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ قِبَالَ عَدُوٍّ فَلَا بَأْسَ بِهِ. (تهذیب، ۲/۲۲۷)

امام صادق علیه السلام: خداوند آهن را در دنیا، زینت جنیان و شیاطین نموده و پوشیدن آن در نماز را برای مردان حرام ساخته، مگر آن که در برابر دشمن [= زره] باشد که در این صورت، جایز است.

۱۳. نهی از پوشش به رنگ زعفران و قرمز و دستکش و زیور برای زن محرم

تَلْبَسُ الثِّيَابَ كُأَنَّهَا إِلَّا الْمَصْبُوعَةَ بِالزُّعْفَرَانِ وَالْوَرْسِ وَلَا تَلْبَسُ الثَّقَازِينَ وَلَا حُلِيًّا تَتَزَيَّنُ بِهِ لِرُؤُوسِهَا وَلَا تَكْتَحِلُ إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ. (تهذیب، ۵/۷۴)

امام کاظم علیه السلام درباره پوشش زن محرم فرمود: هر لباسی را بپوشد، مگر آن چه با زعفران و رنگ قرمز، رنگ شده است. نیز دستکش نپوشد و زیوری که آن را برای همسرش استفاده می‌کند، به بر نکند و سرمه نکشد، مگر برای درمان.

۱۴. نهی از خضاب در هنگام مصیبت

الْحِضَابُ زِينَةٌ وَحَنُّ قَوْمٍ فِي مُصِيبَةٍ. (بحار الانوار، ۴۱/۱۶۵)

به امیرالمؤمنین علیه السلام گفته شد: ای امیرمؤمنان! خوب است سپیدی مویت را تغییر دهی. فرمود: حنا زینت است؛ اما ما در مصیبت [وفات رسول خدا] هستیم.

۱۵. نهی از زینت با پوشش لطیف

فَإِنَّ الْفُقَرَاءَ أَحِبَّائِي - يَا أَحْمَدُ لَا تَتَزَيَّنُ بِلَبَنِ اللَّبَاسِ وَطَيْبِ الطَّعَامِ وَلَيْنِ الْوِطَاءِ فَإِنَّ النَّفْسَ مَأْوَى كُلِّ سَرَّوْهِ رَفِيقٌ كُلِّ سَوْءٍ تَجْرُهَا إِلَى طَاعَةِ اللَّهِ. (بحار الانوار، ۷۴/۲۳)

خداوند فرموده است: ای احمد! فقیران دوستان منند. با لباس نرم و خوراک خوش و فرش نرم، زینت مکن؛ زیرا نفس، پناهگاه هر بدی و همدم هر زشتی است و [با فقر] آن را به طاعت خدا می‌کشانی.

نکته: این گونه نهی‌ها به قرینه موارد متعارض که در سنت معصومان دیده می‌شود، ناظر به مواردی است که لباس لطیف و اصولاً زیور، یا موجب غفلت از یاد خدا و آخرت شود و یا

به تناسب زمان و مکان و اوضاع اجتماعی، برای فردی مانند پیشوای جامعه‌ای که فقیران در آن فراوانند، روا نباشد.

۱۶. جواز تهیه دنبالچه گیسو برای همسر

سُئِلَ أَبُو جَعْفَرٍ ع عَنِ الْقَرَامِلِ الَّتِي تَصْنَعُهَا النِّسَاءُ فِي رُءُوسِهِنَّ يَصْلُنُهُ بِشُعُورِهِنَّ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ عَلَى الْمَرْأَةِ مَا تَرَيْنَتْ بِهِ لِرُؤُوسِهَا. (تهذیب، ۳۶۰/۶)

از امام باقر ع در باره دنبالچه گیسو سؤال شد که زنان می‌سازند و به موی خود وصل می‌کنند. فرمود: این کار جایز است، به شرط آن که زینتی باشد که زن برای همسرش می‌کند.

۶. تفسیر و تبیین آیات زینت در قرآن کریم

۱-۶. آیه «خداو زینتکم...»

۱. زمان: عید فطرو قربان و جمعه

خُدُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ قَالَ: فِي الْعِيدِ وَالْجُمُعَةِ. (کافی، ۴۷۴/۶)

امام صادق ع: مقصود، زینت کردن در عید فطرو قربان و جمعه است.

۲. در بر کردن لباس لطیف و زیبا

بَعَثَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ إِلَى ابْنِ الْكَوَّاءِ وَأَصْحَابِهِ. وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ رَقِيقٌ وَحُلَّةٌ. فَلَمَّا نَظَرُوا إِلَيْهِ قَالُوا: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، أَنْتَ خَيْرُنَا فِي أَنْفُسِنَا. وَأَنْتَ تَلْبَسُ هَذَا اللَّيْبَاسَ؟ فَقَالَ: وَهَذَا أَوْلَى مَا أَحَاصِمُكُمْ فِيهِ «أَقُلُّ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ وَقَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: خُدُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ». (کافی، ۱۶/۱۳)

امام صادق ع: امیرالمؤمنین، عبدالله بن عباس را نزد ابن کواء [= از پیشوایان خوارج] و یارانش فرستاد، در حالی که پیراهنی نرم و تازه در برداشت. چون خوارج به وی نگریستند، گفتند: «ای ابن عباس! در نظر ما، تو بهترین فرد ما هستی و با این حال، چنین لباس می‌پوشی؟» گفت: «این نخستین چیزی است که با شما به آن احتجاج می‌کنم.» خدا فرموده است: قل من حرم الله. نیز فرموده است: خدوا زینتکم... .

۳. پوشیدن بهترین لباس

كان الحسن بن علي ع إذا قام إلى الصلاة لبس أجود ثيابه، فقيل له: يا بن رسول الله، لم تلبس أجود

ثيابك؟ فقال: إن الله تعالى جميل يحب الجمال، فأتجمل لربي، وهو يقول: خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ فَأُحِبُّ أَنْ أَلْبَسَ أَجُودَ ثِيَابِي. (تفسیر عیاشی، ۱۴/۲)

امام مجتبی علیه السلام هرگاه به نماز می ایستاد، بهترین لباسش را می پوشید. به وی گفتند: ای پسر رسول خدا! چرا بهترین لباست را می پوشی؟ فرمود: به راستی خداوند جمیل است و جمال را دوست دارد. پس برای خداوندم، خود را جمیل می سازم. اوست که می فرماید: خذوا زینتکم عند کل مسجد. پس دوست می دارم که بهترین لباسم را بپوشم.

۴. غسل کردن پیش از دیدار با امام

الْغُسْلُ عِنْدَ لِقَاءِ كُلِّ إِمَامٍ. (تهذیب، ۱۱۰/۶)

امام صادق علیه السلام: مقصود، غسل کردن پیش از دیدار با هر امام است.

۵. شانه زدن موپیش از هر نماز

من ذلك التمشط عند كل صلاة. (البرهان، ۵۳۰/۲)

امام کاظم علیه السلام: از مصادیق آن، شانه زدن موپیش از هر نماز است.

۶. در بر کردن جامه

هی الثیاب. (تفسیر عیاشی، ۱۲/۲)

امام رضا علیه السلام: مقصود، لباس پوشیدن است.

۷. وجود امام

یعنی الأئمة. (تفسیر عیاشی، ۱۳/۲)

امام صادق علیه السلام: مقصود، امامان هستند.

۸. زینت در شب عرفه

عشیة عرفة. (تفسیر عیاشی، ۱۳/۲)

امام باقر علیه السلام: مقصود، شب عرفه است.

۶-۲. آیه «قل من حرم زینة الله...»

۱. پوشیدن لباس زیبا و لطیف

مَرَّ سَفِيَانُ النَّوْرِي فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، فَرَأَى أَبَا عَبْدِ اللَّهِ وَعَلَيْهِ ثِيَابٌ كَثِيرَةٌ الْقِيَمَةِ، حَسَانٌ، فَقَالَ: وَ

اللَّهِ لَا تَبِينَهُ وَلَا وَجْهَهُ، فَدَنَا مِنْهُ، فَقَالَ: يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ، وَاللَّهِ مَا لَبِسَ رَسُولُ اللَّهِ مِثْلَ هَذَا اللَّبَاسِ، وَلَا عَلِيٌّ، وَلَا أَحَدٌ مِنْ آبَائِكَ. فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ فِي زَمَانٍ قَتَرَ مُقْتَرٍ وَكَانَ يَأْخُذُ لِقَتْرِهِ وَإِقْتَارِهِ وَ إِنَّ الدُّنْيَا بَعْدَ ذَلِكَ أَرْحَتْ عَزْلِيهَا فَأَحَقُّ أَهْلِهَا بِهَا أَنْبَرَاهَانُمَّ تَلَا: قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ «فَنَحْنُ أَحَقُّ مَنْ أَخَذَ مِنْهَا مَا أَعْطَاهُ اللَّهُ، غَيْرَ آتِي - يَا ثَوْرِي - مَا تَرَى عَلَيَّ مِنْ ثَوْبٍ إِلَّا مَا لَبِسْتَهُ لِلنَّاسِ ثُمَّ اجْتَذَبَ يَدَ سُفْيَانَ، فَجَرَّهَا إِلَيْهِ، ثُمَّ رَفَعَ الثَّوْبَ الْأَعْلَى، وَأَخْرَجَ ثَوْبًا تَحْتَ ذَلِكَ عَلَى جِلْدِهِ غَلِيظًا، فَقَالَ: هَذَا لَبِسْتَهُ لِنَفْسِي وَمَا رَأَيْتَهُ لِلنَّاسِ ثُمَّ جَذَبَ ثَوْبًا عَلَى سُفْيَانَ، أَعْلَاهُ غَلِيظٌ حَشِينٌ، وَدَاخِلَ ذَلِكَ ثَوْبٌ لَيِّنٌ، فَقَالَ: لَبِسْتَ هَذَا الْأَعْلَى لِلنَّاسِ، وَلَبِسْتَ هَذَا لِنَفْسِكَ تَسْرُهَا. (كافی، ۱۸/۱۳)

سُفْيَانَ ثَوْرِي از درون مسجد الحرام عبور می‌کرد. امام صادق علیه السلام را دید که لباس قیمتی و زیبایی پوشیده است. گفت: «به خدا قسم! اکنون نزد وی می‌روم و او را سرزنش می‌کنم.» نزدیک او رفت و گفت: «ای پسر رسول خدا! نه رسول خدا چنین لباسی پوشید و نه علی و نه هیچ یک از پدران تو!» امام به او فرمود: «رسول خدا در زمانه‌ای سخت و دشوار به سر می‌برد و به تناسب سختی و دشواری آن زندگی می‌کرد؛ اما سپس دنیا سرمشک‌های خود را شل کرد [و وفور نعمت شد]. پس، سزاوارترین مردم دنیا به بهره‌وری از نعمت‌های آن، نیکان دنیا هستند. - سپس این آیه را تلاوت فرمود: قل من حرم... - پس ما سزاوارترین افراد به بهره بردن از نعمت‌های خداداد هستیم. اما ای ثوری! جامه‌ای را که بر تن من می‌بینی، به خاطر مردم پوشیده‌ام. آن گاه دست سُفْيَانَ را گرفت و آن را به طرف خود کشید و لباس رویی را بالا زد و جامه درشتی را که زیر آن پوشیده بود و با بدنش تماس مستقیم داشت، بیرون آورد و فرمود: این را برای خودم می‌پوشم و آن چه را دیدی، برای مردم.» سپس جامه سُفْيَانَ را که زیر و درشت بود، کنار زد و زیر آن لباس نرم و لطیفی بود. فرمود: «تو این لباس رویی را برای مردم پوشیده‌ای و این [زیری] را برای خوش آمدن نفست!»

۲. پیامبران و بهره‌وری از زینت

إِنَّ أَبِي الرِّضَا - عَلَيْهِ السَّلَامُ - أَمْرًا أَنْ يَتَّخِذَ لَهُ مَسْكَ فِيهِ بَانٌ، فَكُتِبَ إِلَيْهِ الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ يَقُولُ (له): يَا سَيِّدِي إِنَّ النَّاسَ يَعِيبُونَ ذَلِكَ عَلَيْكَ، فَكُتِبَ إِلَيْهِ: يَا فَضْلُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ يَوْسُفَ الصِّدِّيقَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - كَانَ يَلْبَسُ الدِّيْبَاجَ مَرُورًا بِأَزْرَارِ الذَّهَبِ [وَالْجَوْهَرِ، وَيَجْلِسُ عَلَى كِرَاسِي الذَّهَبِ] وَاللَّجِينَ، فَلَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ وَلَمْ يَنْقُصْ مِنْ نَبَوْتِهِ وَحِكْمَتِهِ شَيْئًا. وَإِنَّ سَلِيمَانَ بْنَ دَاوُدَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - صَنَعَ لَهُ كِرْسِيًّا مِنْ ذَهَبٍ وَ

لجین مرصع بالجواهر والحلی، وعمل له درج من ذهب ولجین... فما ضرّه ذلك ولا نقص من نبوته شيئا ولا منزلته عند الله، وقد قال الله عز وجل: قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (مدینه المعاجز، ۴۱۲/۷)

محمد بن ولید گوید: «نزد امام جواد علیه السلام رفتم.» به من فرمود: «سؤال کن!» گفتم: «فدایت شوم! نظر شما درباره مُشک چیست؟» فرمود: «پدرم رضا دستور داد که برایش مقداری مشک بیاورند که در آن روغن گیاه بان بود. فضل بن سهل به وی نوشت: سرورم! این مردم، چنین کاری را برای تو عیب می‌شمزند. امام در پاسخ وی نوشت: مگر نمی‌دانی که یوسف صدیق، لباس دیبا می‌پوشید که دکمه‌های طلا و گوهر داشت و برتخت‌های طلا و نقره می‌نشست و این به مقام وی زبانی نمی‌رساند و از جایگاه نبوت و حکمتش نمی‌کاست. نیز برای سلیمان بن داود، تختی از طلا و نقره ساختند که با گوهر و زیور آراسته شده بود و همچنین برایش پلکانی از طلا و نقره ساختند... و این به جایگاه وی زبانی نرساند و از مقام نبوت و منزلش نزد خدا کاسته نشد. همانا خداوند فرموده است: قل من حرم الله ...»

۳. نشستن امام باقر در اتاق زینت یافته

دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ وَهُوَ فِي بَيْتٍ مُنَجَّدٍ وَعَلَيْهِ فَمِيصٌ رَطْبٌ وَمِلْحَفَةٌ مَصْبُوعَةٌ فَذُ اثْرُ الصَّبْغِ عَلَى عَاتِقِهِ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْبَيْتِ، وَأَنْظُرُ إِلَى هَيْبَتِهِ. فَقَالَ: يَا حَكْمُ، مَا تَقُولُ فِي هَذَا؟ فَقُلْتُ: وَمَا عَسَيْتَ أَنْ أَقُولَ وَأَنَا أَرَاهُ عَلَيْكَ. وَأَمَّا عِنْدَنَا فَإِنَّمَا يَفْعَلُهُ الشَّابُّ الْمُرْهَقُ. فَقَالَ لِي: يَا حَكْمُ «مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ؟ وَهَذَا مِمَّا أَخْرَجَ اللَّهُ لِعِبَادِهِ فَأَمَّا هَذَا الْبَيْتُ الَّذِي تَرَى، فَهُوَ بَيْتُ الْمَرْأَةِ، وَأَنَا قَرِيبُ الْعَهْدِ بِالْعُرْسِ، وَبَيْتِي الْبَيْتُ الَّذِي تَعْرِفُ.» (کافی، ۴۴۶/۶)

حکم بن عتیبه گوید: نزد امام باقر علیه السلام رفتم. او در اتاقی بود که آن را آرایش داده بودند و پیراهنی مرطوب و رواندازی رنگ شده به تن داشت و در گردنش اثر رنگ مانده بود. من اتاق او را برانداز کردم و وضع وی را از نظر گذراندم. امام به من فرمود: «ای حکم! در این مورد چه نظری داری؟» گفتم: «شایسته نیست بگویم، در حالی که آن را در شما می‌بینم. اما در نزد ما، این کار شایسته جوان نورسیده است!» امام فرمود: «ای حکم! مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ...؟ این از همان هاست که خداوند برای بندگان ظاهر ساخته است. اما این اتاق که می‌بینی، اتاق همسر من است و من مدت اندکی است که داماد شده‌ام و [اما] اتاق من، همان اتاق است که می‌شناسی.»

۴. نامه امام علی به کارگزارش در مصر

لما ولی امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام محمد ابن ابی بکر مصر و أعمالها، کتب له کتابا... و اعلموا- یا عباد الله- أن المتقین حازوا عاجل الخیر و آجله، شارکوا أهل دنیا فی دنیاهم، ولم یشارکهم أهل دنیا فی آخرتهم، أباحهم الله فی دنیا ما أبقاهم به و أغناهم، قال الله عزوجل: قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نَفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ سکونوا دنیا بأفضل ما سکنت، و أكلوا منها بأفضل ما أكلت، فشارکوا أهل دنیا فی دنیاهم و أكلوا معهم من طيبات ما يأكلون، و شربوا من طيبات ما يشربون، و لبسوا من أفضل ما يلبسون، و سکونوا من أفضل ما يسکونون، و تزوجوا من أفضل ما يتزوجون، و رکبوا من أفضل ما يركبون، أصابوا لذة دنیا مع أهل دنیا، و هم غدا جيران الله تعالى يتمنون عليه فيعطیهم ما يتمنون، و لا یرد لهم دعوة، و لا ينقص لهم نصيب من اللذة. (البرهان، ۲/ ۵۳۷)

امیرالمؤمنین علیه السلام در نامه ای به محمد بن ابوبکر، کارگزارش در مصر و نواحی آن، نوشت: ... ای بندگان خدا! بدانید که تقوای پیشگان هم به خیر زودگذر دست یافتند و هم به خیر پایدار. در دنیای اهل دنیا با آنان مشارکت کردند؛ اما اهل دنیا در آخرت اینان، شریکشان نشدند. خداوند در دنیا آن چه را مایه بقا و غنای ایشان بود، برایشان حلال فرمود و در قرآن فرمود: قل من حرم الله... در بهترین جای دنیا سکونت نمودند و بهترین خوردنی‌ها را خوردند و در دنیای اهل دنیا با آنان مشارکت کردند و از خوردنی‌ها و نوشیدنی‌های پاک آنان خوردند و نوشیدند و بهترین جامه‌های آنان را پوشیدند و در بهترین مکان‌های ایشان سکونت یافتند و از بهترین زنان همسرگزیدند و بر بهترین مرکب‌های آنان سوار شدند. از لذت دنیا همراه اهل دنیا کام گرفتند، در حالی که فردای قیامت نیز همسایگان خداوند هستند و از او نعمت طلب می‌کنند و خدا هر چه بخواهند، به آنان عطا می‌فرماید و هیچ خواسته آنان رد نمی‌شود و از هیچ لذتی برایشان فروگذار نمی‌گردد.

نکته: با عنایت به اینکه این سخن از امام امیرالمؤمنین است که بیشترین پرهیز و زهد از وی گزارش شده، می‌توان به قطعیت گفت که آنچه در ستایش فقر و دوری از دنیا و زینت آن در روایات دیگر از ایشان یا برخی معصومان رسیده، ناظر به ذات زینت و زیبایی نیست و مختص مواردی است که دنیا و زینتش فریبگری و غفلت‌زایی کند.

۵. امام سجاد و پوشیدن جامه زیبا و مناسب فصل
 كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ يَلْبَسُ فِي الشِّتَاءِ الْحَزْرَ وَالْمَطْرَفَ الْحَزْرَ وَالْقَلَنْسُوَةَ الْحَزْرَ فَيَشْتُو فِيهِ
 وَيَبِيعُ الْمَطْرَفَ فِي الصَّيْفِ، وَيَتَصَدَّقُ بِثَمَنِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ
 الرِّزْقِ؟ (كافی، ۴۰/۱۳)

امام رضا علیه السلام: حضرت علی بن حسین علیه السلام، در زمستان لباس و ردا و کلاه از جنس خز
 می پوشید و زمستان را با آن می گذراند و در تابستان ردا را می فروخت و بهایش را صدقه می داد
 و می فرمود: من حرم زینة الله ...

۶. امام سجاد و پوشیدن لباس خز
 عن أحمد بن محمد بن أبي نصر، عن الرضا علیه السلام... قال لي: ما تقول في اللباس الخشن؟ فقلت: بلغني أن
 الحسن علیه السلام كان يلبس. وأن جعفر بن محمد (عليهما الصلاة والسلام) كان يأخذ الثوب الجديد فيأمر
 به فيغمس في الماء. فقال لي: البس وتحمل. فإن علي بن الحسين (عليهما السلام) كان يلبس الحبة الخبز
 بخمس مائة درهم. والمطرف الخبز بخمسين دينارا فيشتو فيه، فإذا خرج الشتاء باعه و تصدق بثمانه، و تلا
 هذه الآية: قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ. (البرهان، ۵۳۶/۲)

احمد بن محمد گوید: امام رضا به من فرمود: «در باره لباس زبر چه نظری داری؟» گفتم:
 «شنیده ام که امام حسن لباس زبر می پوشید و امام صادق دستور می داد که لباس تازه را در
 آب فروکنند.» امام رضا به من فرمود: «لباس جمیل بپوش؛ زیرا امام علی بن حسین پیراهن خز
 به بهای پانصد درهم را می پوشید و نیزردای خز به بهای پنجاه دینار در زمستان بر تن می کرد
 و آن گاه که زمستان تمام می شد، آن را می فروخت و بهایش را صدقه می داد.» سپس این آیه
 را خواند: قل من حرم ...

۷. امام باقر و پوشیدن جامه سرخ
 رأيت أبا جعفر علیه السلام وعليه إزار أحمر. قال: فأحدثت النظر إليه، فقال: يا أبا محمد، إن هذا ليس به بأس -
 ثم تلا- قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ. (البرهان، ۵۳۷/۲)

حکم بن عتیبه گوید: امام باقر علیه السلام را دیدم که جامه ای سرخ در بر داشت. خیره به او
 نگریستم. امام فرمود: ای ابومحمد! این ایرادی ندارد. سپس این آیه را تلاوت فرمود: قل من
 حرم ...

۸. امام صادق و پوشیدن لباس زیبا

كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُتَّكِئًا عَلَى - أَوْ قَالَ عَلَى أَبِي - فَلَقِيَهُ عَبَّادُ بْنُ كَثِيرٍ وَعَلَيْهِ ثِيَابٌ مَرَوِيَّةٌ حَسَنٌ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنَّكَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ النَّبُوَّةِ، وَكَانَ أَبُوكَ وَكَانَ فَمَا هَذِهِ الثِّيَابُ الْمَرَوِيَّةُ عَلَيْكَ، فَلَوْلَيْسَتْ دُونَ هَذِهِ الثِّيَابِ؟ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَيْلَكَ يَا عَبَّادُ «مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ؟ إِنَّ اللَّهَ - عَزَّ وَجَلَّ - إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ يَرَاهَا عَلَيْهِ، لَيْسَ بِهَا بَأْسٌ، وَيْلَكَ يَا عَبَّادُ، إِنَّمَا أَنَا بَصْعَةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَلَا تُؤْذِنِي. (كافی، ۲۱/۱۳)

امام صادق به یکی از یاراناش تکیه داده بود و لباسی زیبا از جنس ابریشم مرو برتن داشت. عباد بن کثیر وی را دید و گفت: «ای اباعبدالله! تواز خاندان نبوت هستی و پدرت چنان بود و چنان می پوشیدی. پس این لباس ابریشم مرو چیست که برتن داری؟ کاش لباسی جز این می پوشیدی!» امام به او فرمود: «وای بر توای عباد! من حرم زینة الله... به راستی هرگاه خداوند نعمتی را به بنده اش عطا فرماید، دوست دارد که آن را بروی ببیند و این کار هیچ ایرادی ندارد. وای بر توای عباد! من پاره تن رسول خدا هستم. پس آرام مده!»

۹. امام صادق و پوشیدن لباس خز

دَخَلَتْ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَعَلَى جَبَةِ خَزٍ وَطَيْلسَانَ خَزٍ، فَنظُرَ إِلَى، فَقُلْتُ: جَعَلْتَ فِدَاكَ، عَلَى جَبَةِ خَزٍ وَطَيْلسَانَ خَزٍ، فَمَا تَقُولُ فِيهِ؟ فَقَالَ: لَا بَأْسَ بِالْخَزِ قُلْتُ: وَسَدَاهُ إِبْرِيْسَمُ؟ فَقَالَ: وَمَا بَأْسَ بِإِبْرِيْسَمِ، فَقَدْ أُصِيبَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَعَلَيْهِ جَبَةُ خَزٍ ثَمَّ قَالَ: إِنَّ عَبْدِ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ لَمَّا بَعَثَهُ امِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى الْخَوَارِجِ يُوَاقِفُهُمْ، لَبَسَ أَفْضَلَ ثِيَابِهِ، وَتَطَيَّبَ بِأَفْضَلِ طَيِّبِهِ، وَرَكِبَ أَفْضَلَ مَرَاكِبِهِ، فَخَرَجَ فَوَاقِفُهُمْ، فَقَالُوا: يَا بَنَ عَبَّاسٍ، بَيْنَا أَنْتَ أَفْضَلُ النَّاسِ إِذْ أَتَيْتَنَا فِي لِبَاسِ الْحَبَابَةِ وَمَرَاكِبِهِمْ! فَتَلَا عَلَيْهِمْ هَذِهِ الْآيَةَ: قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ فَالْبَسُ وَاتَّجَمَلْ، فَإِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، وَلِيَكُنْ مِنْ حَلَالٍ. (البرهان، ۲/۵۳۴)

یونس بن ابراهیم گوید: نزد امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ رفتم، در حالی که پیراهن و عبایی از خز پوشیده بودم. امام به من نگاهی افکند. گفتم: «فدایت شوم! من پیراهن و عبای خز پوشیده ام. نظر شما در این مورد چیست؟» فرمود: «پوشیدن خز مانعی ندارد.» گفتم: «تارهای آن از ابریشم است.» فرمود: «پوشیدن ابریشم هم مانعی ندارد. امام حسین هنگامی که به شهادت رسید، پیراهن خز برتن داشت.» سپس فرمود: «هنگامی که حضرت امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَامُ، عبدالله بن

عباس را به سوی خوارج فرستاد تا در برابر آنان قرار گیرد، وی بهترین جامه‌اش را پوشید و خوشبوترین عطرش را زد و بر بهترین مرکبش نشست و سپس حرکت کرد و در برابر آنان قرار گرفت. آن‌ها گفتند: ای ابن عباس! در حالی که تو بهترین مردم به شمار می‌روی، با لباس و مرکب حاکمان ستمگر به سراغ ما آمده‌ای! او این آیه را برایشان تلاوت کرد: قل من حرم... پس من جامه جمیل می‌پوشم؛ زیرا خداوند جمیل است و جمال را دوست دارد. اما باید از حلال باشد.»

۶-۳. آیه «زین للناس حب الشهوات...»

ما تَلذذُ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ بِلَذَّةِ أَكْثَرِ لَهُمْ مِنْ لَذَّةِ النِّسَاءِ، وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: زَيْنٌ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ- ثم قال:- وإن أهل الجنة ما يتلذذون بشيء من الجنة أشهى عندهم من النكاح، لا طعام ولا شراب. (البرهان، ۶۰۱/۱)

امام صادق علیه السلام: مردم در دنیا و آخرت از هیچ نعمتی به اندازه زنان کامیاب نمی‌شوند. این سخن خداوند است که فرمود: زین للناس... بهشتیان نیز از هیچ چیز در بهشت به اندازه کامیابی از زنان، بهره نمی‌برند. خوراک و نوشیدنی بهشت هم به این اندازه لذت ندارد.

۶-۴. آیه «رب بما اغويتني لازين...»

فاحذروا عباد الله عدو الله أن يعديكم بدائه، وأن يستفزكم بدائه، وأن يجلب عليكم بخيله ورجله، فلعمري لقد فوق لكم سهم الوعيد، وأغرق إليكم بالنزع الشديد، ورماكم من مكان قريب، فقال: رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لِأُزِينَ لَّهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا أُغْوِيَهُمْ أَجْمَعِينَ. (البرهان، ۳۹۸/۳)

امیرالمؤمنین علیه السلام: ای بندگان خدا! از دشمن خدا بر حذر باشید که بیماری‌اش را به شما سرایت دهد و با ندایش شما را از جای برانگیزاند و سپاه پیاده و سواره‌اش را در برابر شما فراهم سازد. به هستی‌ام سوگند! تیروعيد را بر چله کمان گذاشته و آن را به طرف شما سخت کشیده و از نزدیک به شما تیراندازی کرده و گفته است: رب بما اغويتني... .

۶-۵. آیه «حبب الیکم الایمان وزینة فی قلوبکم»

قُلُوبِكُمْ يَعْنِي امِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. (کافی، ۲/۳۹۸)

امام صادق علیه السلام: مقصود از این که ایمان را برای شما محبوب ساخته و آن را در قلب های شما زینت داده، حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام است.

جمع بندی

- از مجموع روایات شیعی، می توان این شبکه مفهومی را در باب زینت به دست آورد:
۱. کاربرد زینت در روایات، تابع همان مفهوم عمومی «زین» در لغت و عرف است و به هرچیزی اطلاق می شود که مایه حب و جذب و دلپسندی شود و در نقطه مقابل، «شین» هرچیزی است که دفع و نفرت ایجاد کند. در عین حال، زینت مطلق «آراستگی» و «زیور» نیست؛ بلکه باید حیثیت خاصی داشته باشد، به گونه ای که مایه جذابیت و جلب نظر گردد.
 ۲. شبکه کاربردی زینت بسیار گسترده است و طیف وسیعی از مصادیق مادی و معنوی در این جهان و نیز مصادیق بهشتی را در بر می گیرد. اما از لحاظ بسامد و تواتر، کاربرد زینت در مصادیق معنوی و باطنی، به طور معناداری بیشتر از مادیق مادی و ظاهری است.
 ۳. زینت در حد ذات خویش، ستودنی است و علاوه بر این که از نام های خدا و جهان است، برای مؤمنان هم در موارد فراوان و نیز در همین دنیا سفارش شده است.
 ۴. زینت آخرت برزینت دنیا، زینت باطنی برزینت ظاهری، و زینت معنوی برزینت مادی ترجیح دارد. یعنی آن جا که میان این ها تعارض و تزاحمی پدید آید، اولی بردومی مقدم است. از همین روی، حتی برخی اشیا به طور خاص در دنیا مایه زینت شمرده نمی شوند، اما در آخرت زینت به حساب می آیند، مانند طلا برای مردان.
 ۵. آنچه زینت را ناپسند می سازد، این موارد است:
 - یک. غفلت از یاد خدا (مانند ترجیح زینت دنیا بر آخرت یا زینت فرد مُحرم)
 - دو. تزاحم با حقوق مردم (مانند زینت با اموال عمومی)
 - سه. تعارض با عرف (مانند زینت با خضاب در هنگام مصیبت)
 - چهار. اختلال در نظام اجتماعی (مانند زینت زن برای غیرهمسر)

۶. به طور عام، میان بهره‌وری مردان و زنان از زینت، تفاوتی به چشم نمی‌خورد. اما برخی امور که بیشتر جنبه دل‌آرایی خاص دارند، مانند زینت طلا، برای زنان مباح شمرده شده‌اند و برای مردان، ناروا. و این قاعدتا به جنبه دل‌آرایانه و دلبرانه زنان ارتباط دارد.

۷. در روایات، ارتباطی معنادار میان حسن و زینت به چشم نمی‌خورد. اما میان جمال و زینت، در موارد متعدد ارتباط معنادار برقرار است؛ بدین شرح:

یک. جمال، خود، زینت شمرده شده است؛ یعنی وقتی کسی یا چیزی جمیل باشد، بدین معناست که در نظر مخاطب تزیین یافته و مایه دلربایی اوست.

دو. گاهی نیز زینت، جمال شمرده شده است؛ یعنی زینت مایه پختگی و اجتماع صفات نیک است.

سه. گاه عنصری معنوی، مایه زینت شمرده شده و عنصری مادی، مایه جمال. پس می‌توان گفت که این قاعده مورد ادعای برخی که جمال همواره در زیبایی معنوی به کار می‌رود، مخدوش است.

چهار. گاهی جمال و زینت کاملاً هم‌افق و مترادف به کار رفته‌اند.

۸. برخی اوقات یا حالات برای زینت، فضیلت بیشتری دارند، مانند روز جمعه یا هنگام نماز و یا اعیاد خاص. این بدان جهت است که خودآرایی مؤمنان در اصل، فضیلت است و هرگاه مناسبتی خاص‌تر برای تجلی ایمان فراهم گردد، این فضیلت هم تأکید بیشتری می‌یابد. بر همین قیاس، برخی مکان‌ها و زمان‌ها برای زینت مناسب نیستند، مانند ایام احرام و طواف خانه خدا که انسان باید از اشتغالات دیگر جز ذکر خداوند کناره بگیرد.

۹. از آن جا که در دوره‌ای خاص میل به نوعی زهدگرایی صوفیانه در جوامع اسلامی رو به رشد نهاد، چند تن از امامان معصوم به‌ویژه امام باقر و امام صادق در مواردی کوشیده‌اند تا با آراستن خود به زینت اعم از پوشش یا زینت خانه، به مؤمنان نشان دهند که بهره‌وری از زینت، ذاتاً پسندیده است و تنها در مواردی که پیشتر اشاره شد، باید از آن اعراض نمود.

۱۰. زینت‌یافتگی، معیاری است ارزشی که تنها به زمان حیات انسان، اختصاص ندارد. به همین دلیل، حتی کفن را باید مرتب و آراسته ساخت.

کتابنامه

١. اثبات الهداة، شیخ حر عاملی، مؤسسة الاعلمی للمطبوعات، بیروت، ١٤٢٥ق.
٢. الأصول الستة عشر، گروهی از محققان، دارالحدیث، قم، ١٣٨١ش.
٣. اعلام الدین فی صفات المؤمنین، حسن بن محمد دیلمی، مؤسسة آل البيت، قم، ١٤٠٨ق.
٤. بحارالانوار، علامه محمد باقر مجلسی، دارالکتب اسلامیة، تهران، ١٣٦٢ق.
٥. البرهان، سیدهاشم بحرانی، مؤسسة الاعلمی، بیروت، ١٤٠٣ق.
٦. تاج العروس، محمد زبیدی، دارالفکر، بیروت، ١٤١٤ق.
٧. تفسیر عیاشی، محمد بن مسعود عیاش سلمی، المكتبة الإسلامية، تهران، ١٣٨٠ق.
٨. تفسیر قرطبی، محمد بن احمد قرطبی، دارالکتب العربی، قاهره، ١٣٨٧ق.
٩. تهذیب الاحکام، شیخ طوسی، دارالاضواء، بیروت، ١٤٠٦ق.
١٠. الجعفریات، ابوعلی محمد بن اشعث کوفی، مكتبة نینوی الحدیثة، تهران.
١١. الروضة فی فضائل أميرالمؤمنین، شاذان بن جبرئیل قمی، مكتبة الامین، قم، ١٤٢٣ق.
١٢. شرح الاخبار فی فضائل الائمة الاطهار، قاضی نعمان مغربی، جامعه مدرسین، قم، ١٤١٤ق.
١٣. الصحیفة السجادية، امام سجاد، مؤسسة الاعلمی، بیروت.
١٤. علل الشرائع، شیخ صدوق، دارالمرتضی، بیروت، ٢٠٠٦م.
١٥. عیون الحکم والمواعظ، ابوالحسن علی لیثی واسطی، مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل البيت، قم.
١٦. فقه الرضا (الفقه المنسوب الی الامام الرضا)، کنگره جهانی امام رضا، ١٤٠٦ق.
١٧. الکافی، محمد بن یعقوب کلینی، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ١٣٦٣ق.

۱۸. الکلیات (معجم فی المصطلحات و الفروق اللغویة)، ابوالبقاء کفوی، دمشق، ۱۹۸۱م.
۱۹. لسان العرب، ابن منظور، دار صادر، بیروت، ۱۴۱۴ق.
۲۰. مائة منقبة من مناقب امیرالمؤمنین و الائمة من ولده، ابوالحسن ابن شاذان، مدرسة الامام المهدي، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۱. مدينة المعاجز، سيدهاشم بحراني، مؤسسة المعارف الاسلامية، قم، ۱۴۱۳ق.
۲۲. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ميرزا حسين نوري، مؤسسة آل البيت، بيروت، ۱۴۰۸ق.
۲۳. المسترشد في امامة اميرالمؤمنين، ابو جعفر محمد بن جرير طبري، مؤسسه كوشان پور، قم، ۱۴۱۵ق.
۲۴. المعجم الوسيط، مجمع اللغة العربية، قاهره، ۱۹۹۸م.
۲۵. المغنى، ابن قدامه مقدسى، دار الكتب العلمية، بيروت، ۲۰۰۹م.
۲۶. من لا يحضره الفقيه، شيخ صدوق، مؤسسه انتشارات اسلامي، قم، ۱۴۱۳ق.
۲۷. الموافقات في اصول الشريعة، ابراهيم بن موسى شاطبي، دار الكتب العلمية، بيروت، ۱۴۲۲ق.
۲۸. نورالثقلين، عبدعلی حویزی، اسماعيليان، قم، ۱۴۱۵ق.

